

**АГЕНЦИЈА ЗА ПОДДРШКА НА
ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА
СЕКТОРОТ НА МСП
ЗА 2013 ГОДИНА**

септември 2014

Авторските права на овој извештај ги задржува Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Р.М
Барањата за користење на овој документ во целост или на делови од истиот се доставуваат до Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Р.М – Архива.

Содржина

Листа на табели и графикони	4
Кратенки	5
Предговор.....	6
Хронологија.....	8
1. Макроекономска состојба	12
1.1 Макроекономско опкружување во Република Македонија	12
1.2 Бруто вредност на производството според основни цени	15
1.3 Бруто додадена вредност по основни цени	16
2. Правна рамка	19
2.1 Отворање на бизнис.....	19
2.2. Едношалтерски систем за регистрација	20
2.3 Класификација на претпријатијата.....	23
3. Претпријатија во Република Македонија- големина и структура	24
3.1 Претпријатијата во Република Македонија	25
3.2 Активни претпријатија по сектори	26
4. МСП и надворешната трговија	29
4.1 Извоз од Република Македонија	30
4.2 Увоз во Република Македонија	32
5. МСП и вработувањето	34
5.1 Вработување во Република Македонија.....	34
5.2 Самовработување	35
5.3 Вработување по сектори на економска активност	38
5.4 Вработување според видот на сопственост на претпријатијата.....	40
5.5 Невработеност во Република Македонија	43
6. Финансиска состојба и финансирање на МСП.....	45
6.1 Добивка (профит) и загуба на претпријатијата	45
7. Даночна политика.....	47
8. Бизнис демографија и бизнис динамика.....	49
8.1 Активни претпријатија по општини.....	49
8.2 Занаетчии.....	50
8.3 Трговец поединец.....	51
9. МСП Иновации истражување и развој	51
10. Профитабилност, инвестиции и финансии	58
Користена литература.....	63

Листа на табели и графикони

Табела 1-1 Основни макроекономски показатели	13
Табела 1-2 Бруто вредност на производството по сектори	15
Табела 1-3 Бруто додадената вредност по сектори	17
Табела 1-4 Бруто додадената вредност по вид на претпријатија	18
Табела 2-1 Трошоци поврзани со регистрација на претпријатија	22
Табела 2-2. Класификација на претпријатијата	23
Табела 3-1 Број регистрирани субјекти	25
Табела 3-2 Број на активни претпријатија по сектори	26
Графикон 3-1 Процентуално учество на активните претпријатија во 2009	27
Табела 3-3 Број на ново регистрирани претпријатија преку едно-шалтерскиот систем (2013)	28
Табела 3-5. Број активни МСП претпријатија по години (2006-2009)	29
Табела 4-1 Земји во кои македонските претпријатија извезуваат	30
Табела 4-2 Увоз во Република Македонија	33
Графикон 5-1 Процентуална распределба на вработените по претпријатија во 2013	35
Графикон 5-2 Преглед на бизнисите по дејности	38
Табела 5-1 Кандидати за проектот самовработување	38
Табела 5-2 Број на вработени по сектори на економска активност 2013	39
Табела 5-3 Број на вработени во претпријатија според вид на сопственост во 2009 година	40
Графикон 5-3 Вработени во МСП според видот на сопственост на претпријатијата во 2013 година	42
Графикон 5-4 Број на невработени лица по пол во Република Македонија	43
Табела 5-4 Број на невработени лица според нивната возраст	44
Табела 6-1 Добивката и загубата остварена кај претпријатијата	45
Табела 7-1 Даночни стапки	48
Графикон 8-1 Процентуална распределба на активни претпријатија по региони	50
Табела 10-1 Странски директни инвестиции	59
Табела 10-2 Процентуална распределба на СДИ	59

Кратенки

ССА -	Спогодба за асоцијација и стабилизација
БРУ -	Бизнис Развојни Услуги
ЦР -	Централен регистар
ЕБРД -	Европска банка за Обнова и развој
ЕУ -	Европска унија
ФИАС -	Советодавни услуги за странски инвестиции
БДП -	Бруто домашен производ
БП -	Бруто производ
БИС -	Биро за интелектуална сопственост
МБПР -	Македонска Банка за поддршка на развојот
МЕ -	Министерство за економија
МФ -	Министерство за финансии
МТСП -	Министерство за труд и социјална политика
НАЦЕ -	Општа индустриска класификација на економските активности во ЕУ
ОЕЦД -	Организација за економска соработка и развој
УЈП -	Управа за јавни приходи
ЈИЕ -	Југо-источна Европа
МСП -	Мали и средни претпријатија
ДЗС -	Државен завод за статистика
ДВ -	Додадена вредност
ДДВ -	Данок на додадена вредност
РМ -	Република Македонија
АППРМ -	Агенција за поддршка на претприемништвото на РМ
ММФ -	Меѓународен монетарен фонд
СТО -	Светска трговска организација
МКД -	Македонски денари

Предговор

Неизвесноста од глобалната економска рецесија како и времетраењето на истата го мобилизира економскиот аналитички капацитет со цел да се идентификуваат ефектите од кризата врз домашната економија. Самиот процес на приближување на Република Македонија кон Европската Унија влијаеше врз зголемувањето на свеста кај релевантните институции за значењето и потребата од донесување на стратешки документи кои се во согласност со постојните и идните политики (кои се во функција на зголемување на конкурентноста на приватниот сектор). Следствено на сето тоа почнувајќи од 2004 година, во Република Македонија се изработуваат годишни статистички извештаи во кои се прикажува реалната состојба на секторот на малите и средните претпријатија во Република Македонија. Овие годишни извештаи се изработени од страна на тимот на Опсерваторијата за мали и средни претпријатија за потребите на Министерството за економија.

Примарна цел на Опсерваторијата е преку *ex post* анализа која се фокусира на учинокот од досегашните спроведени политики преку одржлив механизам за следење, анализирање и подготвување на извештаи во кои податоците се синтетизирани во стратешки препораки за креирање на проактивни ефективни и ефикасни политики во доменот на приватниот сектор. Првенствено целта на овие е извештаи е да им помогне на креаторите на политики во државата, пред се на луѓето кои работат во Министерството за економија и кои се задолжени за подготовка на стратегии, програми и акциони планови за мали и средни претпријатија.

При изработка на овие извештаи се користи методологијата која ја користи и Европската опсерваторија за мали и средни претпријатија од Холандија при изработката на извештаи за претпријатијата од Европската Унија.

Како главен извор на информации на Опсерваторијата претставува базата на податоци од Централниот регистар на Република Македонија (трговскиот регистар). Покрај овие податоци, Опсерваторијата исто така соработува и со Државниот завод за статистика, Фондот за пензиско и инвалидско

осигурување, Министерството за економија, Министерството за финансии, комерцијалните банки, проектите финансирани од донатори и други релевантни институции кои имаат информации за МСП и кои можат да придонесат во пишувањето на овој извештај.

Идна заложба на Опсерваторијата е да започне со прибирање на податоци директно од претпријатијата. Ова ќе се спроведува во иднина на база на анкета каде што податоците за обработка би се добивале директно од страна на претприемачите.

Се надеваме дека областите и содржините кои се обработуваат во овој извештај ќе бидат интересни за вас и барем на кратко ќе го привлечат вашето внимание.

Со почит,

Тимот за изработка на извештајот за мали и средни претпријатија

Хронологија

Година	Основни фактори кои што влијаат на бизнис опкружувањето и претприемништвото
1991	Независност. Македонија објави независност од Југославија и се одвои од истата, единствена република која го стори тоа по мирен пат
1992	Економска криза. Инфлација 1 780 %
1993	- Членство во ООН - Формирана нова Влада, со учество на албанска партија - Пад во економијата
1994	- Попис на населението - Започнување на процесот на приватизација - Воведување на Програмата на ММФ за подобрување на макроекономската стабилност
1995	- Трговско ембарго од Грција - Санкции од ООН
1996	Донесен е Закон за трговски друштва
1997	Девалвација на денарот
1998	- Донесен Закон за занаетчиство - Стратегија за привлекување СДИ - Развој на финансискиот пазар - Раст на реален БДП од 3.4% - Извозот за прв пат од стекнувањето независност го надминува увозот, а странските инвестиции го надминаа износот на сите досегашни СДИ
1999	- Кризата во Косово предизвика прелевање на 360 000 жители од Косово - Пораств на тензии - Донесен е Закон за банки и хартии од вредност
2000	- Донесен е Закон за додадена вредност - Раст на реалниот БДП од 4.6%, со што се заокружи годишната континуирана економска експанзија - Царинското законодавство стапува на сила со што се обезбедува усогласување со стандардите на Европската унија

2001	▪ Безбедноста криза во државата. Конфликтот се иницирање во селото Танушевци на 18 Февруари ▪ Потпишувањето на Охридскиот рамковен договор и Спогодбата за демилитаризација ▪ Потпишување на Спогодбата за стабилизација и асоцијација ▪ Годишен пораст на БДП од -4.5%
2002	▪ Попис на населението ▪ Парламентарни избори ▪ Измени на Законот за трговски друштва. Измените се однесуваа на процесот на регистрација на претпријатијата и измена на дефиницијата за правата И обврските на управителите И акционерите. ▪ Парламентот ја усвои “Е-Декларацијата” - заложба на Владата за забрзување на електронската трговија ▪ Владата ја донесува националната стратегија за МСП ▪ Донесен е Закон за банки за микрофинансирање ▪ Годишен пораст на БДП од 0.9%
2003	▪ Република Македонија станува членка на Европската повелба за мали претпријатија ▪ Република Македонија станува членка на СТО ▪ Усвоен е Закон за Агенција за поддршка на претприемништво ▪ Потпишување на Станд-бс аранжман со ММФ ▪ Намалување на данокот за ДДВ од 19% на 18% ▪ Усвојување на Законот за поттикнување на вработувањето ▪ Усвојување на Законот за државна помош. Поддршка ќе им биде доделена на МСП за договарање на консултантски услуги и обука за подобрување на нивното работење. ▪ Годишен пораст на БДП од 2.8%
2004	▪ Донесен е нов Закон за трговски друштва ▪ Донесен нов Закон за трговија ▪ Донесен нов Закон за вршење на занаетчиска дејност ▪ Склучени неколку билатерални договори за слободна трговија со неколку земји. ▪ Целосна имплементација на Законот за перење пари ▪ Екипирање на финансиската полиција ▪ Преговори за нов аранжман со ММФ ▪ Годишен пораст на БДП од 2.9% ▪ 1 ЕУР = 61.5 МКД

2005	▪ Република Македонија се стекна со статус на земја кандидат за членство во ЕУ ▪ Формиран е Европскиот информативен кореспондентен центар ▪ Се реализираше ваучер шемата за давање на консултантски услуги во два пилот региони- Скопје и Струмица ▪ Се формираше форум за МСП ▪ Се усвои правна рамка за формирање на Гарантен фонд ▪ Се направија преговори за нов аранжман со ММФ ▪ БДП порасна за 3,8% ▪ 1 ЕУР=61,5 МКД
2006	▪ Воспоставен е едно-шалтерски систем за регистрација на компаниите ▪ Усвоена е нова верзија на Стратегијата за МСП ▪ Усвоена е 4 годишна програма за МСП ▪ Намелени се каматните стапки ▪ Намалена е стапката за данок на добивка и персонален данок на 12% (рамен данок) ▪ 1ЕУР=61,2 МКД
2007	▪ РМ се рангираше на 4-то место како земја реформатор според Извештајот за деловно работење (на Светската банка) ▪ РМ се рангираше на 84 место во поглед на борба против корупцијата според организацијата за меѓународна транспарентност ▪ Намалена е стапката за данок на добивка и персонален данок на 10% (рамен данок) ▪ БДП порасна за 5,1% ▪ 1ЕУР=61,2 МКД
2008	▪ Цената на нафтата во јуни се искачи на рекордно највисоко ниво 133,8 САД долари за еден барел ▪ Најнизок процент на невработеност ▪ Почеток на светска економска криза ▪ БДП порасна за 4,9% ▪ 1ЕУР=61.27 МКД

2009	▪ Глобална финансиска и економска криза ▪ Владата вовеле 4 антикризни мерки ▪ Нулта даночна стапка на данок на добивка ▪ Намалена инфлација (просек на трошоци за живеење) ▪ БДП се намали за 0,8% ▪ 1ЕУР = 61,27 МКД
2010	▪ Македонија и официјално излезе од рецесијата ▪ Со владините антикризни мерки Македонија има трет најдобар економски резултат во Европа ▪ Раст на вкупните кредити кон приватниот сектор, истовремено зголемување на вкупниот депозитен потенцијал на банките за 15%. ▪ БДП се зголеми за 2,9% ▪ 1ЕУР = 61,51 МКД
2011	▪ Во работа е пуштен системот за Електронска регистрација на правни лица; ▪ Индустриското производство регистрира раст од 3,3%; ▪ Намалување на бројот на регистрирани невработени лица за 12,5%; ▪ БДП се зголеми за 2,8%; ▪ 1ЕУР = 61,53 МКД;
2012	▪ Република Македонија е трет топ реформатор во светот, според Извештајот на Светска банка „Дуинг бизнис 2012“ ▪ Намалување на бројот на регистрирани невработени лица за 13,4%; ▪ БДП се намали за 0,4%; ▪ 1ЕУР = 61,53 МКД;
2013	▪ Македонија по четврти пат меѓу десетте врвни економии каде се подобрило деловното и регулаторно окружување според “Дуинг бизнис” ▪ Македонската економија забележа значително закрепнување, при реален раст на БДП од 2.9%, ▪ Основан Фонд за иновации и технолошки развој ▪ Индустриското производство забележа раст од 9,5%; ▪ БДП се зголеми за 2,9% ▪ 1ЕУР = 61,58 МКД

1. Макроекономска состојба

1.1 Макроекономско опкружување во Република Македонија

Република Македонија и покрај бројните предизвици со кои се соочи во изминатиот период како резултат на започнувањето на светската финансиска криза во Јули 2007 година, која подоцна прерасна и во економска криза со длабоки нарушувања на финансиските пазари и реалната економија, покажа умерен капацитет за справување кој пак рефлектира здраво макроекономско опкружување.

Доколку податоците од табела 1 ретроспективно се погледнат и се направи споредба на 2007 година со 2013 година, може да се забележи дека под влијание на економската криза имаме остар пат на пазарната капитализација/БДП од 2.2%, овој пат е нај изразен во 2009 година и изнесува -0,8%. По регистрираниот пад, 2010 година преставува година на закрепнување на економијата со регистриран раст на БДП од 1,8%. Ваквиот раст се должи на остварувањата во градежниот сектор со раст од 15%, секторот за трговија со раст од 6% и секторот за транспорт и комуникација остварен (реализиран) раст од 5,1%.

По умерената стапка на инфлација од 2.3% во 2007 година, глобалната финансиска и економска криза во 2008 година го предизвика феноменот на “ценовен бум” предизвикан од цените на храната и нафтата во светот и регионот при што беше забележана просечна стапка на инфлација од 8,3%. Падот на увозните цени во 2009 година предизвика процес на дезинфлација во македонската економија, со што трошоците за живот таа година забележаа намалување и изнесуваа 0,8%. Додека пак во 2010 година растот на инфлацијата на 1,6% беше во корелација со растот на цените за домување кои беа последица од растот на цената за електрична енергија. Во бележи надолен и стабилен тренд, при што просечната стапката на годишната инфлација во 2013 година и изнесува 2,8 % споредено со просекот од 2012 година кој изнесува 3,3%. Следствено базичната инфлација и понатаму е на релативно високо ниво, потенцирајќи го влијанието на растот на цените на енергијата и храната врз останатите цени.

Табела 1-1 Основни макроекономски показатели

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
(%)							
Реален сектор							
Реален раст на БДП	5,1	4,9	-0,8	2,6	2,8	-0,4	2,9
Индустија реална стапка на раст	12,6	2,4	-10,7	3,4	-0,5	2,8	5,1
Инфлација (просек на трошоци за живеење)	2,3	8,3	-0,8	1,6	3,9	3,3	2,8
Стапка на вработеност (просек)	36,2	37,3	38,4	38,7	38,9	39,00	40,6
Стапка на невработеност (според дефиниција на ИЛО)	34,9	33,8	32,2	32,0	31,4	31,0	29,0
Трговски салдо (% од БДП)	-22,3	-29,0	-25,1	-22,5	-24,4	-25,7	-21,7
Јавен долг (% од БДП)	25,8	23,0	26,2	27,2	32,0	38,3	40,5
Надворешен сектор Тековни цени во УСА долари							
Бруто домашен производ (мил) номинална	8 475	9 925	9 423	9 426	10 549	9 929	10 859
Бруто домашен производ по жител	4 082	4 849	4 595	4 586	5 101	4 737	5 228
Извоз (милиони)	3 398	3 978	2 691	3 351	4 478	4 015	4 266
Увоз (милиони)	5 280	6 851	5 043	5 474	7 027	6 522	6 599
Трговски биланс (милиони)	-1 880	-2 892	-2 364	-2 123	2 548	2 507	2 333
Странски директни инвестиции (милиони)	691	582	201	212	478	143	335
Работна сила							
Број на невработени	316 905	310 409	298873	300439	294963	292502	277219
Број на вработени	590 234	609 015	629901	637855	645855	650554	678838

Извор: Министерство за финансии, Народна Банка на Република Македонија

Што се однесува до стапката на јавен долг во Република Македонија можеме да констатираме дека за временскиот период од 2007 до 2013 година истиот бележи растечка тенденција од 14,6%, каде што во 2013 година историски е највисок и изнесува 40,5%.

Во соодносот помеѓу стапката на вработеност и стапката на невработеност може да забележиме обратно пропорционален однос, каде што стапката на вработеност во 2013 година се зголемува и изнесува 40,6% и тоа делумно како резултат на работењето на новите производствени капацитети во слободните економски зони, странските инвестиции во градежниот сектор, земјоделските субвенции како и активните мерки и програми за вработување. Додека пак стапката на невработеност се намалува и во истата година изнесува 29,0%, со што историски

го достигнува нај ниското ниво. И покрај економската криза кај ставката вработеност може да се забележи тренд на континуиран раст споредбено со 2009 година стапката на раст во 2010 година изнесува 0,2 п.п, со што бројот на вработени таа година изнесува 637. 855 лица, што претставува вкупен раст на годишно ниво од 3,5%.

Неповолните економски услови на глобално ниво имаа значителни преносни ефекти врз надворешната трговска размена значително под влијанија на сеуште слабата конјунктура во евро-зоната. Од струга страна пак структурните промени на домашната економија имаа поволно влијание врз надворешната позиција со што се зголеми отпорноста на извозот во услови на надворешен неповолен амбиент. Претставено низ призмата на билансот на плаќања на годишна основа може да се констатира дека во 2013 година дефицитот на тековната сметка се намалил за 1,1 п.п. од БДП со што е сведен на 1.9% од БДП. Намалувањето на дефицитот е инициран од малиот негативен јаз при солидно извозни остварувања, размената на стоки и услуги и значително намалување на увозната побарувачка на енергенти и нивната цена како и намалените домашни потреби и помалата извозна побарувачка.

Странските директни инвестиции во 2013 година изнесуваат 3,3% од БДП и се форма на реинвестирање на добивката и меѓукомпаниско задолжување. Од аспект на дејностите најмногубројни странски инвестиции се оние од автомобилската индустрија, кои се однесуваат на дополнителни вложувања на веќе постоечки инвеститори. Но сепак странските инвестиции земено во предвид од 2007 година до 2013 година бележат пад од 51,5% и тоа како резултат на намалената глобална ликвидност, растечката одбивност на инвеститорите да влегуваат во ризик и отежнатиот пристап до финансирање преку банкарските кредитори.

Според податоците на Државниот завод за статистика и Агенцијата за вработување активното население во Република Македонија во 2013 година изнесува 957 417 лица односно 57, 3% од кои 682 448 или 40,8% се вработени, а останатите 274 969 или 28,7% се невработени. Споредбено со податоците од 2012 година бројот на активно население изнесува 940 657 лица односно 56,3% од кои 652 498 или 69,4% се вработени, додека останатите 288 159 или 30,6% се невработени.

1.2 Бруто вредност на производството според основни цени

Бруто вредноста на производството (БВП) претставува вредност на произведените стоки и извршените услуги во текот на годината, без притоа да се земе во предвид дали истите се целосно продадени или дел од нив се ставени на залиха¹. Вредноста на производството се состои од три вида на производи: производи за пазарот, производи за сопствена финално користење и непазарни производ

Табела 1-2 Бруто вредност на производството по сектори

Сектор	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
во милиони денари							
Вкупно	682 689	775 084	873 068	803 581	845 805	900 366	889 606
Земјоделство, шумарство и рибарство	68 372	70 663	85 579	82 605	83 426	85 527	81 230
Рударство и вадење на камен; Преработувачка индустрија; Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација; Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	241 992	288 932	314 111	245 358	287 394	304 276	288 189
Градежништво	52 170	61 010	70 063	67 842	71 050	77 740	79 941
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; Транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	126 517	131 791	146 978	146 818	141 819	161 974	160 984
Информации и комуникации	26 512	28 888	34 446	31 850	32 240	33 939	34 061
Финансиски дејности и дејности на осигурување	15 343	18 479	19 748	20 021	20 447	21 052	23 858
Дејности во врска со недвижен имот	48 648	57 271	60 198	58 098	62 829	62 568	65 553
Стручни, научни и технички дејности; Административни и помошни услужни дејности	16 234	21 393	26 821	28 788	30 127	29 850	30 516
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување; Образование; Дејности на здравствена и социјална заштита	70 056	78 956	92 636	95 909	94 388	97 065	100 926
Уметност, забава и рекреација; Други услужни дејности; Дејности на домаќинствата како работодавачи; дејности на домаќинствата кои произведуваат разновидна стока и вршат различни услуги за сопствени потреби	16 844	17 702	22 489	26 291	22 084	26 375	24 348

Извор: Државен завод за статистика 2014

Бруто вредноста на производство по сектори за период од 2006 до 2012 година е прикажана во табела 1-2. Врз основа на податоците во табелата можеме да констатираме дека вкупниот БВП од 2006 година до 2012 година бележи раст од

¹ Бруто домашен производ, 3.4.10.01/649. Државен завод за статистика, Скопје 2014

206 917 милиони денари или 30,3%.

Според податоците на Државниот завод за статистика реалната стапка на раст на БВП од 2007 година споредена со стапката од 2006 година изнесува 5,9%, од кои повторно најголем придонес во БВП има преработувачката индустрија со 288 932 милиони денари или 37,3%. Други значајни сектори кои во голема мера придонесуваат во БВП во 2007 година се трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба со 131 791 милиони денари или 17% и земјоделството, лов и шумарство 70 663 милиони денари или 9,1%.

Реалната стапка на раст во 2011 година во однос на 2010 година е евидентна и изнесува 6,5%, со што повторно преработувачката индустрија бележи учество 304 276 милиони денари или од 33,8% во вкупната вредност на БВП.

Споредбено со податоците од 2011 година, може да се констатира дека во 2012 година во однос на вкупниот БВП постои номинално намалување од 1,2%. Најголемо учество во БВП бележи трговијата на големо и трговијата на мало; поправка на моторните возила и мотоцикли; транспорт и складирање; објекти за сместување и сервисни дејности од храна со 160 984 милиони денари или 18, 1%.

Зголемувањето на вредноста на БВП во различните сектори низ годините покажува постојан раст, истиот во дадена година може да има поголема БВП од претходната година, генерално од година во година постои се по позитивен тренд на зголемување на БВП.

1.3 Бруто додадена вредност по основни цени

Бруто додадената вредност (БДВ) претставува индикатор на економскиот просперитет на земјата. БДВ го мери учеството на секој производител, сектор или индустрија кои учествуваат во стопанството. Вообичаено додадената вредност по основни цени се мери бруто бидејќи вредносните подесувања (како на пример дефлација) не се одземаат. БДВ претставува баланс помеѓу бруто производот и меѓу-фазната потрошувачка. Тоа е основна категорија на БДВ².

² Бруто домашен производ, 3.4.9.02/613. Државен завод за статистика

Табела 1-3 Бруто додадената вредност по сектори

Сектор	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
во милиони денари							
Вкупно	291 105	321 378	357 150	358 369	377 201	399 376	403 684
Земјоделство, шумарство и рибарство	30 100	33 308	47 478	42 997	44 258	43 405	42 493
Рударство и вадење на камен; Преработувачка индустрија; Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација; Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	49 415	54 910	57 640	55 293	67 673	76 013	71 689
Градежништво	23 121	21 834	23 401	23 372	24 346	24 215	26 695
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; Транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	58 104	59 159	61 734	66 752	68 204	79 423	78 150
Информации и комуникации	12 477	14 112	15 717	14 994	16 226	15 942	16 167
Финансиски дејности и дејности на осигурување	8 936	10 741	10 905	10 984	9 703	11 327	13 542
Дејности во врска со недвижен имот	43 836	52 262	54 142	52 273	56 383	56 665	59 862
Стручни, научни и технички дејности; Административни и помошни услужни дејности	5 473	8 424	11 750	12 389	13 528	14 371	14 852
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување; Образование; Дејности на здравствена и социјална заштита	47 869	54 125	58 856	63 338	64 933	66 496	69 317
Уметност, забава и рекреација; Други услужни дејности; Дејности на домаќинствата како работодавачи; дејности на домаќинствата кои произведуваат разновидна стока и вршат различни услуги за сопствени потреби	11 774	12 503	15 527	15 976	11 946	11 518	10 917

Извор: Државен завод за статистика 2014

Состојбата на бруто додадената вредноста по сектори за временски период од 2006 до 2012 година е прикажана со табелата 1-2. Следствено може да се забележи дека за споменатиот период вкупниот БДВ бележи пораст од 112 579 милиони денари или 38,7% .

Според податоците на Државниот завод за статистика реалната стапка на раст на БДВ од 2007 година споредена со стапката од 2006 година изнесува 10, 4%, од кои повторно најголем придонес во БДВ има трговија на големо и трговија на мало, п поправка на моторни возила и мотоцикли, транспорт и складирање, објекти за сместување и сервисни дејности со храна со 58 104 милиони денари или 19,9%;

преработувачката индустрија со 49 415 милиони денари или 16,9% и секторот за јавната управа и одбрана, задолжително социјално осигурување, образование, дејности на здравствена и социјална заштита со 54 125 милиони денари или 16,8%.

Реалната стапка на раст во 2011 година во однос на 2010 година е евидентна и изнесува 5,9%, со што повторно секторот за трговија на големо и трговија на мало, поправка на моторни возила и мотоцикли, транспорт и складирање, објекти за сместување и сервисни дејности со храна бележи учество од 79 423 милиони денари или од 19,9% во вкупната вредност на БДВ.

Споредбено со податоците од 2011 година, може да се констатира дека во 2012 година во однос на БДВ постои номинално зголемување од 1,1%. Најголемо учество во БДВ бележи трговијата на големо и трговијата на мало; поправка на моторните возила и мотоцикли; транспорт и складирање; објекти за сместување и сервисни дејности од храна со 78 150 милиони денари или 19,3%.

Покрај светската економска криза зголемувањето на вредноста на БДВ во различни сектори низ годините покажува постојан раст и истиот во дадена година може да има поголема БДВ од претходната година. Генерално земено од година во година постои позитивен тренд на зголемување на БДВ.

Табела 1-4 Бруто додадената вредност по вид на претпријатија

во милиони денари		2013		
Сектори на дејност	Вкупно	Големина на претпријатието според бројот на вработени		
		Мали	Средни	Големи
Рударство и вадење на камен	7 070	949	97	6 023
Преработувачка индустрија	51 047	1 484	16 068	20 132
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	15 256	1 200	434	13 622
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	4 625	788	1 276	2 561
Градежништво	22 337	10 013	6 633	5 691
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	48 913	34 975	7 863	6 074
Транспорт и складирање	17 063	11 374	2 275	3 414

Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	4 707	3 612	800	295
Информации и комуникации	16 061	3 295	3 199	9 567
Дејности во врска со недвижен имот	3 529	2 708	268	552
Стручни, научни и технички дејности	11 630	10 902	504	224
Административни и помошни услужни дејности	5 197	2 482	1 017	1 699
Поправка на компјутери и предмети за лична употреба и за домаќинствата	289	289	-	-

Извор: Државен завод за статистика 2014

Според претходните податоци на Државниот завод за статистика, во 2013 година, во рамките на структурните деловни статистики се анализирани 53 793 деловни субјекти со 335 677 вработени лица, во кои е остварен вкупен промет од 963 846 милиони денари и е создадена додадена вредност од 207 724 милиони денари. Најголем број од претпријатијата спаѓаат во секторот Трговија на големо и на мало (43.8%), со 27.0% од вкупниот број на вработени и реализирани 44.2% од вкупниот промет. Како втор по значење, секторот Преработувачка индустрија учествува со 13.1% од претпријатијата, 30.7% од вработените и 23.7% од вкупниот промет.

Во вкупната додадена вредност, пресметана според фактор на трошок, во 2013 година, најголемо учество имаат претпријатијата од секторот Преработувачка индустрија (24.6%) и секторот Трговија на големо и на мало (23.5%). Во однос на големината, во 2013 преовладуваат микропретпријатијата со помалку од 10 вработени (90.9%). Во нив се ангажирани 34.1% од вкупно вработените кои, пак, создале 23.9% од вкупната додадена вредност. Од друга страна, во големите претпријатија (0.2%) се ангажирани 21.9% од вкупниот број на вработени со остварени 33.6% од вкупната додадена вредност во рамките на деловниот сектор.

2. Правна рамка

2.1 Отворање на бизнис

Бизнис активностите во Република Македонија се најчесто се формализираат преку отворање на трговско друштво или компанија. Во Република Македонија бизнис областа се уредува со Законот за трговски друштва од 2004 година. Според чл. 19 од истоимениот Закон “Трговско друштво претставува правно лице во кое едно или повеќе физички или правни лица вложуваат средства односно пари, ствари или права во имот што се користат за заедничко работење и

заеднички ги делат добивката и загубата од работењето.”³ Како основачи ја трговско друштво можат да се јават домашни и странски физички и правни лица. Додека пак како основачи на трговски друштва не можат да се јават:

1. физичко лице за кое со правосилна одлука на судот (мора да постои одлука на суд, а не сомневање) е утврдено дека со умисла предизвикало стечај, поради што доверителите не можеле да ги наплатат своите побарувања, додека трае забраната утврдена со одлука на судот;
2. лица над кои е отворена стечајна постапка за време на траењето на стечајната постапка (само за времетраењето на стечајната постапка);
3. лица кои не ги платиле даноците и придонесите кои со закон биле обврзани да ги платат, односно членовите на органот на управување, односно управителот на овие лица, вклучувајќи ги и лицата во друштвата што престанале;
4. лица, односно содружници или акционери во друштва чијашто сметка е блокирана, односно членовите на органот на управување, односно управителот на овие лица, сè додека трае блокадата на сметката.

Секое лице може да биде основач на повеќе друштва ако, со Законот за трговските друштва, тоа не е забрането. Физичко лице може, во исто време, да биде содружник со неограничена одговорност само во едно друштво. Кон пријавата за упис на основање друштво во трговскиот регистар основачите поднесуваат лична писмена изјава, заверена кај нотар, дека не постои некое од ограничувањата предвидени со Законот за трговските друштва за да основаат друштво. Основачот не мора да е вработен во друштвото што го основал или е еден од основачите.

2.2. Едношалтерски систем за регистрација

Со Законот за едношалтерски систем за регистрација усвоен од страна на собранието на Република Македонија (службен весник на РМ бр. 84/2005), се овозможи брза и ефикасна регистрација на трговските друштва. Едношалтерскиот систем претставува единствен електронски регистар на територијата на Република Македонија. Со тоа се олеснува пристапот до податоците за јавноста. Со посета на само еден шалтер можат да се добијат точни информации за деловните партнери, финансиски извештаи, бонитети, биланси, тековни состојби и многу други податоци.

³ “Службен Весник на Република Македонија” бр.28/04 од 30. 04. 2004, “Закон за трговски друштва” стр.11

Со имплементацијата на Едношалтерскиот систем деловните субјекти добија многу предности : поевтина регистрација, посета на само еден шалтер времето за регистрација изнесува само 3 дена, точни информации за деловните партнери. Странските инвеститори многу лесно можат да добијат информација за потенцијалните партнери преку нивните матични регистри (европски бизнис регистар), намалување на административните бариери за влез во Република Македонија, добивање на точни и комплетни информации за работењето на компаниите во кој може да се инвестира. Државните органи добија олеснување на процесот на контрола на субјектите, поедноставна постапка за издавање на дозволи, заштеда на буџетски средства за мултиплицирање на административните регистри, поефикасно управување со податоците. Банкарскиот и деловниот сектор преку едношалтерскиот систем исто така добива лесен и брз пристап до финансиските и кредитни информации за нивните клиенти.

Едношалтерскиот систем се состои од три компоненти кои етапно се реализираат и тоа се:

1. компонента за електронско поднесување документација
2. компонента за воведување на “црна листа” на субјекти
3. компонента за електронски систем за стечајни постапки и електронски систем за регистрација на залог и лизинг.

Со цел ефективно и ефикасно унапредување на едношалтерскиот систем во 2011 година е пуштен во употреба системот за електронска регистрација на правни лица. Преку овој систем подносителите ќе можат да ги спроведат сите типови на уписи во Трговскиот регистар и регистарот на други правни лица без да мораат да дојдат во Централниот регистар. Како олеснителна околност за физичките и правните лица, истата година во Август се воведени две нови тарифни ставки за електронска регистрација и тоа:

1. 50% намален надоместок за е-регистрација (основање) на друштво (ДОО/ДООЕЛ) за студенти претприемачи, каде што новата тарифна ставка изнесува 1.199 денари.
2. 10% намален надоместок за е-регистрација (основање) на друштво (ДОО/ДООЕЛ) во однос на редовниот надомест за поднесување во просториите на Централниот Регистар, каде што новата тарифна ставка изнесува 2,244 денари

Со измените и дополнувањата на Законот за едношалтерски систем и за водење на трговски регистар и регистар на други правни лица и Законот за трговски друштва од 2013 година воведена е нова категорија на подносител на пријави во единствениот трговски регистар преку системот на е-регистрација “регистрационен агент”.

Овластување на регистрационен агент може да се издаде на трговско друштво или трговец поединец кое ги исполнува следниве услови:

1. да е регистрирано/регистриран во регистарот на трговци поединци овластени сметководители, односно во регистарот на трговски друштва за вршење на сметководствени работи;
2. да има вработено едно лице кое поседува уверение за овластен сметководител, воедно успешно да ја завршило обуката за користење на Системот за е-регистрација организирана од страна на Централниот регистар;
3. да поседува лиценца за вршење на дејност за сметководствени работи;
4. да има потпишана изјава за заштита на личните податоци;
5. да има потпишано Договор за користење на Системот за е-регистрација.

Во 2014 година е воведен нов систем за електронска регистрација на залог, со која се надградува Заложниот регистар. Со електронскиот залог се овозможува преку електронски пат да се регистрира залогот и да се плати надоместокот, со примена на дигитални сертификати како средство на идентификација на подносителот. Електронскиот залог е спроведен во соработка со нотарската комора која пак е главен администратор на уписите во Регистарот.

Табела 2-1 Трошоците поврзани со регистрација на претпријатие :

Трговски регистар и регистар на други правни лица

Упис во регистри	Регистар	WEB	Едношалтер	ВКУПНО
Основање				
Трговец поединец	1,100,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	1,552,00 мкд
ДОО/ДООЕЛ	1,700,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	2,552,00 мкд
АД	3,000,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	3,852,00 мкд
Останати	1,600,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	2,452,00 мкд

Извор : Централен регистар

Покрај овие трошоци поврзани со услугите на едно- шалтерскиот систем и услугите на Централниот регистар, постојат и дополнителни трошоци кои треба да се вклучат во пресметката:

- Подготовка на печатот 350 МКД;

- Нотарска верификација на документите 620 МКД;

Поради тоа, минималните трошоци за добивање на сертификат за регистрација на компанијата изнесуваат околу 3522 МКД (57 ЕУР).

2.3 Класификација на претпријатијата

Според Законот за трговски друштва, кој стапи во сила во 2004 година, претпријатијата во Република Македонија мора да се регистрираат во една од следниве правни форми:

- Јавно трговско друштво

- Командитно друштво

- Друштво со ограничена одговорност

- Акционерско друштво

- Командитно друштво со акции

Најголем дел од претпријатијата во Република Македонија се регистрирани како друштва со ограничена одговорност, што значи дека тие се основани од страна на едно (ДООЕЛ)⁴ или повеќе физички или правни лица (ДОО). Законот за трговски друштва ја дефинира вредноста на минималниот капитал за претпријатието. Оваа вредност не може да биде помала од 5 000 евра во денарска против-вредност. Во согласност со измените и дополнувањата на овој закон, сепак, постои можност минималните барања за основачка главнина да се внесат во форма на средства во текот на првата година од работењето на претпријатието, што всушност значи дека во текот на постапката за регистрација барањата на основачка минимална главнина можат да бидат нула.

Табела 2-2. Класификација на претпријатијата

	ЕУ дефиниција за претпријатија ⁵	Закон за трговски друштва (2004)
--	---	----------------------------------

⁴ ДООЕЛ Друштво со ограничена одговорност едно лице

⁵ http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm

Микро	До 10 вработени	До 10 вработени
	Годишен обрт помал или еднаков на 2 милиони ЕУР	Годишен обрт помал од 50,000 ЕУР
	Биланс на состојба помал или еднаков на 2 милиони ЕУР	Не повеќе од 80% од бруто приходот треба да доаѓа од еден клиент
Мали	До 50 вработени	До 50 вработени
	Годишен обрт помал или еднаков на 10 милиони ЕУР	Годишен обрт помал од 2 милиони ЕУР
Средни	Биланс на состојба помал или еднаков на 10 милиони ЕУР	Биланс на состојба помал од 2 милиони ЕУР
	До 250 вработени	До 250 вработени
	Годишен обрт помал или еднаков на 50 милиони ЕУР	Годишен обрт помал од 10 милиони ЕУР
	Биланс на состојба помал или еднаков на 43 милиони ЕУР	Биланс на состојба помал или еднаков на 11 милиони ЕУР
Големи	Сите други кои не влегуваат во една од горенаведените класификации	Сите други кои не влегуваат во една од горенаведените класификации

Извор Закон за трговски друштва

Класификацијата на претпријатијата во Законот за трговски друштва е подготвена во согласност со дефиницијата која се користи во ЕУ. Сепак, за да се прифати дефиницијата на ЕУ како национална, се направени некои мали корекции во поглед на вредностите во споредба со дефиницијата на ЕУ.

3. Претпријатија во Република Македонија- големина и структура

Покрај економската криза сепак како главен двигател на националната економија во секоја земја се приватните претпријатија. Тие се еден од важните сегменти при создавањето на нови работни места, зголемувањето на извозот, создавањето на иновативни производи и услуги, поголема промоција на домашните производи на странските пазари итн. Речиси во сите земји во светот бројот на МСП изнесува помеѓу 95% и 99% од вкупниот број на приватни претпријатија. За секторот на МСП е

од особена приоритетна важност да се утврди конзистентна национална политика на поддршка на неговиот непречен развој заради големата улога и значење во економскиот развој на земјата.

3.1 Претпријатијата во Република Македонија

Во Република Македонија секторот на мали и среди претпријатија претставува 99% од вкупниот број на постојани претпријатија. Бројот на регистрирани претпријатија во Македонија бележи постојан пораст. Најголемиот дел од тие претпријатија спаѓаат во категоријата на мали претпријатија. Малите претпријатија претставуваат важен сегмент во вкупната национална економска активност. По дефиниција малите претпријатија се оние кои се во сопственост на едно лице или индивидуа каде што сопственоста и менаџментот се независни и вообичаено немаат повеќе од 50 лица. Додека пак дистинкцијата помеѓу малите и средните претпријатија е направена единствено со бројот на вработени, каде што средните претпријатија бројат и до 250 лица. Според табела 3-1 малите претпријатија претставуваат 98,8% од вкупниот број на активни претпријатија⁶ за 2013 година што е важен показател за учеството на оваа категорија на претпријатија во економијата на земјата. Споредбено со податоците од табела 3-1 и табела 3-2 кои следат во прилог, можеме да констатираме дека од вкупниот број на регистрирани претпријатија за 2013 година, 71 290 се активни, што претставува 69,9% од вкупниот број на регистрирани претпријатија во таа година.

Табела 3-1 Број на регистрирани субјекти

Година	Број на субјекти
2007	94 112
2008	98 270
2009	101 323
2010	102 346
2011	102 373
2012	103 824
2013	101 905

Извор : Централен регистар

⁶ Регистрирани според Законот за трговски друштва

3.2 Активни претпријатија по сектори

Во 2013 година, бројот на активни претпријатија во Република Македонија изнесува 71 290. Од вкупниот број на активни претпријатија, бројот на мали активни претпријатија за таа година изнесува 69 790 или 98%, бројот на средни активни претпријатија е 1 291 или 1,8% и бројот на големи активни претпријатија изнесува 209 или 0,2%. Во прилог долната табела го покажува бројот на активни претпријатија по сектори за 2013 година.

Табела 3-2 Број на активни претпријатија по сектори

Сектори на дејност		%	Број на активни претпријатија по сектори		
			Мали	Средни	Големи
Вкупно		100.0	69 790	1 291	209
A/A	Земјоделство, шумарство и рибарство	4.0	2 831	33	2
B/B	Рударство и вадење на камен	0.2	156	4	4
C/B	Преработувачка индустрија	11.1	7 509	347	62
D/Г	Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	0.2	122	7	3
E/Д	Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	0.4	270	27	9
F/Ѓ	Градежништво	6.1	4 239	78	5
G/E	Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	35.7	25 299	115	15
H/Ж	Транспорт и складирање	8.5	6 044	44	7
I/З	Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	6.3	4 458	23	1
J/S	Информации и комуникации	2.0	1 414	25	7
K/И	Финансиски дејности и дејности на осигурување	0.5	361	17	12
L/J	Дејности во врска со недвижен имот	0.7	479	5	1
M/K	Стручни, научни и технички дејности	8.2	5 801	14	2
N/Л	Административни и помошни услужни дејности	2.1	1 472	25	17
O/Љ	Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	0.4	150	77	31
P/M	Образование	1.4	724	296	5
Q/H	Дејности на здравствена и социјална заштита	4.7	3 177	116	22
R/Њ	Уметност, забава и рекреација	1.7	1 141	34	4
S/O	Други услужни дејности	5.8	4 143	4	0

T/П	Дејности на домаќинствата како работодавачи; дејности на домаќинствата кои произведуваат разновидна стока и вршат различни услуги за сопствени потреби	-	-	-	-
U/P	Дејности на екстратериторијални организации и тела	-	-	-	-

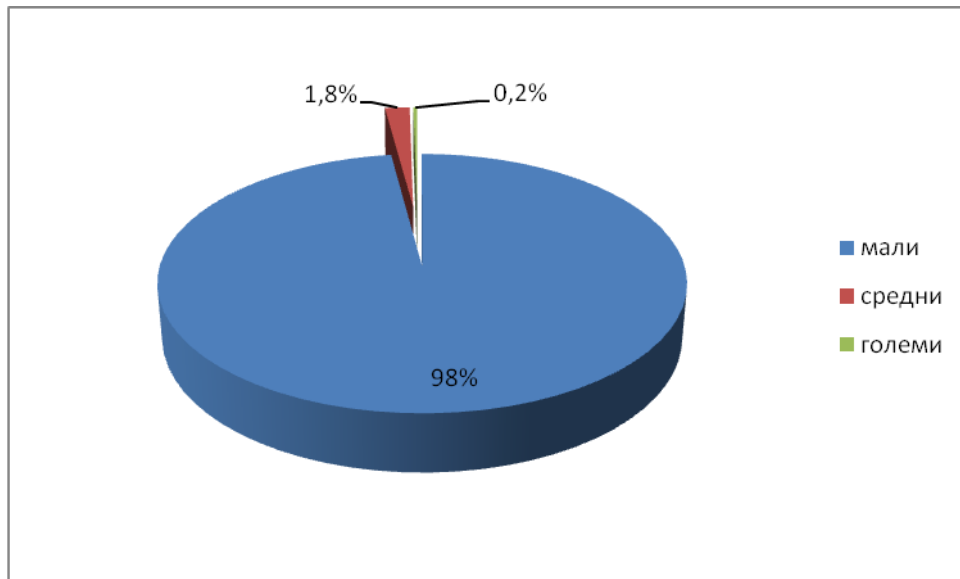
Извор: Централен Регистар

Како и досега така и во 2013 година како главен двигател на економската активност во Република Македонија се јавуваат малите претпријатија. Во оваа година од вкупниот број на активни мали претпријатија, најмногубројни се претпријатијата кои што се занимаваат со трговија на големо и трговија на мало и тоа 25 999 претпријатија или 35,7%. Иако со значителен помал број на претпријатија преработувачката индустрија брои 7 509 активни мали претпријатија или 11,1%, секторот за транспорт и складирање со 6 044 активни мали претпријатија или 8,5%.

Што се однесува до состојбата кај средните активни претпријатија, најголем број на претпријатија се од секторот за преработувачката индустрија со 347 активни претпријатија или 26,8% од вкупниот број на средни активни претпријатија за 2013, понатаму секторот за образовна дејност во кој бројот на активни средни претпријатија изнесува 296 или 22,9% и секторот за дејности на здравствена и социјална заштита со 116 активни претпријатија или 8,9% од вкупниот број на средни активни претпријатија.

Состојбата кај големите активни претпријатија е слична со состојбата кај средните активни претпријатија. Преработувачката индустрија брои најголем процент на претпријатија и тоа од 29,6% или 62 активни претпријатија, понатаму секторот за јавна управа и одбрана со 31 големо активно претпријатие или 14,8% и секторот за дејности на здравствена и социјална заштита со 10,5%.

Графикон 3-1 Процентуално учество на активните претпријатија во 2013 година.

Извор: Централен регистар

**Табела 3-3 Број на ново регистрирани претпријатија преку едно-шалтерскиот систем (2013)
НКД Рев 2.0**

	2013
Сектори на дејност	
Вкупно	8 329
Рударство и вадење на камен	19
Преработувачка индустрија	810
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	61
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	29
Градежништво	458
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	2 198
Транспорт и складирање	501
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	752
Информации и комуникации	151
Финансиски дејности и дејности на осигурување (без класа 64.20)	29
Дејности во врска со недвижен имот	42
Стручни, научни и технички дејности	632
Административни и помошни услужни дејности	1 129
Образование	64
Дејности на здравствена и социјална заштита	134
Уметност, забава и рекреација	308
Други услужни дејности	1 012

Извор: Централен регистар

Со усвојувањето на Законот за едно-шалтерски систем и за чување на трговскиот регистар и регистарот на други правни лица⁷, кој што стапи на сила од 01.01.2006 година, започна функционирањето на едно-шалтерски како интегрален дел од Централниот Регистар. Според податоците од едно-шалтерскиот систем, бројот на ново-регистрации компании во 2013 изнесува 8 329 компании т.е претпријатија. Најмногубројни новорегистрации претпријатијата се евидентирани во секторот за трговија на големо и трговија на мало со 2 198 претпријатија или 26,4% од вкупниот број на ново регистрации претпријатија, понатаму секторот за административни и услужни дејности со 1 129 претпријатија или 13,6% и секторот за други услужни дејности каде бележи регистрација од 1 012 ново регистрации претпријатија или 12,2% од вкупниот број на новорегистрации претпријатија.

4. МСП и надворешната трговија⁸

Интензитетот на должничката економска криза во Европа и понатаму претставува на фактор на несигурност и намалена национална економска активност. Оттука екстерното окружување и понатаму претставува битен фактор за остварување на повисоки стапки на економски раст, поддржано преку постепено заздравување, среден раст на економската активност во ЕУ на среден рок, реализација на планираните странски директни инвестиции како и примена на структурни реформи кои би влијаеле на зголемување на конкурентноста на економијата. Во последните години трендовите на глобалната трговија покажуваат знаци на заздравување. Процентниот пораст на светската трговија во 2010 година од 14, 6% претставува најголем годишен раст на светската трговија од 1950 година па досега и се должи на порастот на извоз на земјите во развој. Надворешната трговија на регионална основа бележи синхронизиран пораст во сите региони во светот, но сепак земјите од Средниот Исток и Азија остваруваат најголем раст, со стапки од годишен раст од 27% и 22%.

Според табела 4-1 може да забележиме дека постојат осцилации во односот на извозот на глобално ниво. Така во 2012 година светската економија оствари раст од 3,8% наспроти растот од 5,4 % во 2011 година. Оваа намалувачка тенденција во најголема мера се должи на влошените макроекономски индикатори кај економиите кои се понапредни и сето тоа како резултат на проблемите со одржливоста на

⁷ Службен весник на РМ 84/05

⁸ Бидејќи недостасуваат податоци за МСП, ова поглавје ги опфаќа сите големини на претпријатија заедно.

банкарскиот сектор и јавните финансии особено изразени во Еврозоната, влошените перцепции кај инвеститорите за преземање на ризик, Арапската пролет како и природните катастрофи поточно поплавите во Австралија и земјотресот во Нов Зеланд и Австралија.

4.1 Извоз од Република Македонија

Умерениот пад на извозот на индустриските производи придонесе најголем дел или околу 78% од вкупниот пад на извозот во 2009 година, додека помал дел се објаснува преку намалената приватна потрошувачка на економиите на нашите трговски партнери и големиот пад на извоз на нафтата. При тоа две третини од падот на извозот се резултат на годишниот пад на извозот на железо и челик односно 56%, со што се покажа чувствителноста на домашната економија на високиот степен на извозена конкуренција. Намалената количинска побарувачка на железо и челик и падот на цените на металите на светските берзи се одразија врз вредноста на овој многу значаен извозен сегмент. Останатиот дел од падот на извозот се должи на намалениот извоз на нафта и производи од нафта, на облека и на метална руда и метални отпадоци. Извозот на нафта и производи од нафта се намали за 33% на годишна основа, во услови на пониска извозена цена и помала количина. Извозот на облека којшто претставува втора најзначајна извозна категорија, забележа годишно намалување од 13,4% условено од пониската потрошувачка во економиите на нашите трговски партнери. Извозот на метална руда и метални отпадоци се намали за 38,7% споредбено со претходната година.

Табела 4-1 Земји во кои македонските претпријатија извезуваат

	2010		2011		2012		2013	
Назив на земја	Извоз (во милиони дол)	%	Извоз (во милиони дол)	%	Извоз (во милион и дол)	%	Извоз (во милиони дол)	%
Германија	712.42	21.26	1,242.55	27.75	1,180.75	29.41	1,533.63	35.94
Србија	271.82	8.11	337.48	7.54	298.14	7.43	269.73	6.32
Црна Гора	27.44	0.82	34.27	0.77	31.48	0.78	32.71	0.77
Грција	246.20	7.35	218.01	4.87	188.49	4.69	211.92	4.97
Италија	235.36	7.02	291.13	6.50	281.18	7.00	275.38	6.45
САД	14.24	0.42	36.10	0.81	56.40	1.40	45.97	1.08
Холандија	70.41	2.10	87.51	1.95	66.00	1.64	67.54	1.58
Хрватска	123.73	3.69	139.62	3.12	98.50	2.45	100.35	2.35

Швајцарија	18.79	0.56	31.49	0.70	33.33	0.83	41.45	0.97
В.Британија	59.29	1.77	54.30	1.21	62.93	1.57	79.84	1.87
Словенија	69.10	2.06	88.24	1.97	74.27	1.85	59.42	1.39
Бугарија	294.03	8.77	308.62	6.89	287.16	7.15	325.08	7.62
Шпанија	73.67	2.20	66.48	1.48	46.94	1.17	44.73	1.05
Босна и Херцеговина	84.95	2.53	93.09	2.08	84.55	2.11	94.65	2.22
Русија	26.74	0.80	39.64	0.89	33.14	0.83	31.58	0.74
Белгија	80.76	2.41	62.48	1.40	41.62	1.04	66.55	1.56
Франција	13.92	0.42	20.48	0.46	20.35	0.51	25.56	0.60
Албанија	72.38	2.16	87.27	1.95	75.66	1.88	78.46	1.84
Турција	50.91	1.52	73.43	1.64	66.81	1.66	71.68	1.68
Австрија	36.98	1.10	38.28	0.85	48.98	1.22	47.12	1.10
Шведска	13.16	0.39	17.44	0.39	11.33	0.28	12.69	0.30
Аргентина	0.03	0.00	4.72	0.11	3.76	0.09	0.02	0.00
Данска	4.59	0.14	11.94	0.27	7.08	0.18	9.61	0.23
Лихтенштајн	0.06	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.01	0.00
Романија	54.31	1.62	46.28	1.03	52.76	1.31	87.13	2.04
Чешка	15.34	0.46	22.76	0.51	34.89	0.87	28.70	0.67
Унгарија	8.61	0.26	8.35	0.19	9.12	0.23	8.25	0.19
Австралија	3.69	0.11	4.91	0.11	5.06	0.13	5.79	0.14
Кипар	0.55	0.02	0.61	0.01	0.96	0.02	1.16	0.03
Украина	21.27	0.63	95.83	2.14	17.86	0.44	22.50	0.53
Канада	2.05	0.06	3.76	0.08	3.54	0.09	4.62	0.11
Полска	24.22	0.72	25.39	0.57	18.15	0.45	18.87	0.44
Јапонија	0.93	0.03	1.11	0.02	1.47	0.04	1.62	0.04
Кина	89.18	2.66	127.46	2.85	158.85	3.96	103.86	2.43
Хонг Конг	0.57	0.02	0.74	0.02	1.28	0.03	2.79	0.07
Белорусија	3.10	0.09	5.10	0.11	5.46	0.14	7.72	0.18
Бразил	0.99	0.03	1.90	0.04	2.14	0.05	4.55	0.11
Кореја	1.80	0.05	19.42	0.43	57.86	1.44	0.67	0.02
Вкупно 1:	2,827.57	84.37	3,748.20	83.70	3,468.27	86.37	3,823.92	89.62
Останати земји	523.86	15.63	730.11	16.30	547.14	13.63	442.94	10.38
Вкупно 2:	3,351.43	100.00	4,478.31	100.00	4,015.40	100.00	4,266.86	100.00

Извор: Народна банка на РМ

Како што може да се забележи од табела 4-1 вкупниот извоз на Република Македонија во 2013 изнесува 4, 266.86 милиони долари. Во однос на обемот на извозот остварен во 2012 може да се забележи дека извозната стапка е намалена за 6,3% или 2 3146 милиони долари.

Од табелата 4-1 може да се заклучи дека претпријатијата од Република Македонија извезуваат претежно во земјите на ЕУ (Германија, Грција, Италија и Бугарија), и во земјите од регионот (Србија, Хрватска и Босна и Херцеговина).

Земја со највисока стапка на увоз на производи од Република Македонија претставува Германија каде што македонските претпријатија оствариле извоз од 1,533.63 милиони долари или 35,9% од вкупната вредност на износот за 2013 година. Понатаму вредносните индикатори укажуваат на особено позитивна слика во однос на извозот во други земји како Бугарија со остварен извоз од 325. 08 милиони долари или 7,6%, Италија со остварен износ од 275, 38 милиони долари или 6,4%, Кина со остварен износ од 103, 86 милиони долари или 2,4% од вредноста на вкупниот износ за 2013 година.

Позначајни падови во извозот се Канада, Кипар, Австралија, Шведска, Данска и други.

4.2 Увоз во Република Македонија

Вредноста на увезените стоки во Република Македонија во 2013 година изнесува 6, 599. 82 милиони долари. Споредено со вредноста на извозот од 2012 година постои намалување на извозот од 7 743 милиони долари 1, 2%.

Драстичното намалување на увозот во 2012 година, за разлика од намалувањето на извозот, беше распределено во повеќе сектори. Ефектите од кризата, коишто се многу кратко задоцнување се одразија врз извозот, доведоа до намалување и на увозот на сировини и репроматеријали. Така, половина од падот на вредноста на увезените стоки се должи на понискиот увоз на индустриски набавки потребни за производство, односно намалената увозно-извозна компонента. Увозот на железо и челик забележа речиси идентичен пад како и извозот за 57,4% на годишна основа, а увозот на метална руда и метални отпадоци се намали со истиот интензитет односно 54% на годишна основа. Остатокот од намалувањето на увозот, или околу една третина се должат на падот на увезената енергетска компонента. Намалувањето на економската активност и понискиот степен на искористеност на индустриските капацитети условија и пад на увозот на електрична енергија и гас за 62% односно за 46% на годишна основа. Воедно наагло то намалување на цената на нафтата и производите од нафта имаше надолен ефект врз нивната увозна вредност со пад од 29% споредбено со минатата година. Исто така со

прилагодувањето на потрошувачката на домаќинствата се одрази со понизок увоз на производи за широка потрошувачка.

Гледано по региони најголем увоз во 2013 година е забележан од развиените земји како Велика Британија, Германија, Грција, Србија, Италија и Кина.

Табела 4-2 Увоз во Република Македонија

	2010		2011		2012		2013	
Назив на земја	Увоз (во милиони дол)	%	Увоз (во милиони дол)	%	Увоз (во милиони дол)	%	Увоз (во милиони дол)	%
Германија	613.48	11.21	729.69	10.38	634.38	9.73	693.62	10.51
Грција	448.93	8.20	569.75	8.11	804.34	12.33	697.79	10.57
Србија	419.44	7.66	498.16	7.09	482.72	7.40	522.27	7.91
Црна Гора	1.44	0.03	2.14	0.03	2.75	0.04	3.73	0.06
Русија	552.54	10.09	684.33	9.74	362.14	5.55	163.62	2.48
Бугарија	301.96	5.52	457.88	6.52	407.84	6.25	365.68	5.54
Словенија	165.12	3.02	185.52	2.64	150.36	2.31	167.37	2.54
Италија	335.21	6.12	427.61	6.09	401.71	6.16	428.44	6.49
Украина	117.62	2.15	157.62	2.24	86.86	1.33	92.55	1.40
САД	102.60	1.87	88.81	1.26	82.88	1.27	124.06	1.88
Франција	85.03	1.55	125.88	1.79	86.74	1.33	94.66	1.43
Холандија	68.69	1.25	69.20	0.98	64.74	0.99	70.93	1.07
Турција	261.65	4.78	345.41	4.92	325.43	4.99	314.49	4.77
Хрватска	113.29	2.07	133.16	1.89	120.96	1.85	115.10	1.74
Австрија	94.24	1.72	133.24	1.90	119.24	1.83	143.59	2.18
Јапонија	45.38	0.83	51.98	0.74	48.43	0.74	55.51	0.84
Унгарија	47.64	0.87	49.72	0.71	52.66	0.81	55.35	0.84
В.Британија	285.64	5.22	593.06	8.44	560.94	8.60	726.81	11.01
Полска	69.83	1.28	82.16	1.17	100.29	1.54	101.28	1.53
Бразил	60.35	1.10	67.39	0.96	62.26	0.95	61.03	0.92
Кина	288.78	5.28	354.90	5.05	374.93	5.75	379.56	5.75
Швајцарија	99.37	1.82	172.10	2.45	147.93	2.27	130.22	1.97
Босна и Херцеговина	49.14	0.90	90.12	1.28	70.99	1.09	63.53	0.96
Шведска	33.82	0.62	32.17	0.46	25.58	0.39	28.45	0.43
Белгија	31.49	0.58	39.29	0.56	35.09	0.54	49.17	0.75
Шпанија	60.40	1.10	62.95	0.90	75.36	1.16	67.27	1.02
Кореја	43.38	0.79	45.83	0.65	23.15	0.35	29.14	0.44
Боливија	0.01	0.00	0.02	0.00	0.01	0.00	0.05	0.00
Чешка	51.34	0.94	60.54	0.86	71.53	1.10	90.75	1.38

Романија	126.82	2.32	94.62	1.35	120.12	1.84	125.78	1.91
Данска	20.68	0.38	21.59	0.31	24.46	0.37	38.31	0.58
Аргентина	14.76	0.27	15.26	0.22	13.54	0.21	14.10	0.21
Австралија	2.40	0.04	4.51	0.06	2.97	0.05	1.85	0.03
Канада	15.54	0.28	21.81	0.31	22.19	0.34	31.86	0.48
Кипар	0.67	0.01	0.82	0.01	3.47	0.05	1.49	0.02
Белорусија	0.69	0.01	2.31	0.03	4.13	0.06	8.61	0.13
Лихтенштајн	0.02	0.00	0.02	0.00	0.07	0.00	0.15	0.00
Хонг Конг	2.92	0.05	2.90	0.04	4.03	0.06	2.75	0.04
Албанија	22.92	0.42	39.46	0.56	35.03	0.54	38.16	0.58
Вкупно 1:	5,055.25	92.34	6,513.94	92.70	6,012.25	92.18	6,099.07	92.41
Останати земји	419.23	7.66	513.22	7.30	510.13	7.82	500.75	7.59
Вкупно 2:	5,474.48	100	7,027.16	100.00	6,522.39	100.00	6,599.82	100.00

Извор: Народна банка на РМ

5. МСП и вработувањето

Вработувањето е важен елемент бидејќи тоа обезбедува средства за задоволување на личните потреби и потребите на домаќинството. За да се искористат предностите на денешната економија кои се засноваат на знаење, значајно е вработените постојано да се образуваат, да се надградуваат нивните вештини, да се следат трендовите на технолошки развој, како и да се адаптира на промените без да се соочат со потешкотии- како еден од најзначајните предуслови за нивно прилагодување на пазарот на работната сила. За да се искористат новите технологии и можности кои ги дава информатичката и комуникациската технологија, компаниите имаат потреба од едуцирани и квалитетно обучени кадри. Поради ова, подобрувањето на образованието, вештините и квалитетот на вработените треба да биде приоритет за секоја земја.

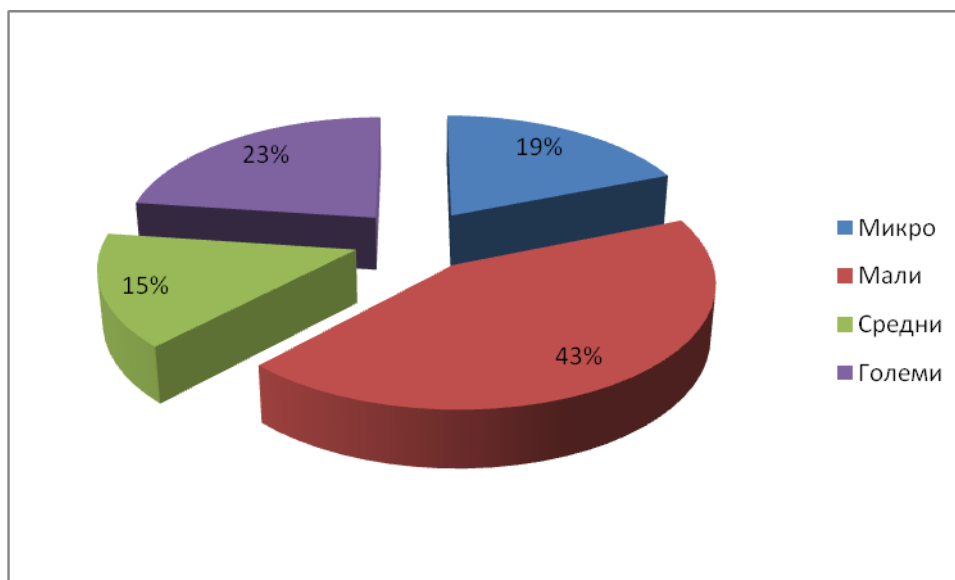
5.1 Вработување во Република Македонија

Вработувањето во Република Македонија бележи минимални промени од година во година во насока на пораст и/или намалување. Но сепак најголем проблем со кој се соочува Република Македонија изминативе години е невработеноста. Според податоците на Државниот завод за статистика и Агенцијата за вработување активното население во Република Македонија во 2013 година изнесуваше 956 057 лица, од кој вработени се 678 838 лица или 71%, а невработени се 277 219 односно 29%. Во однос на 2012 година стапката на активност на населението изнесува 940

657 лица од кои вработени биле 652 498 лица или 69,4%, додека пак стапката на невработеност изнесува 288 159 лица или 30,6%.

Бројот на вработени во малите средните и големите претпријатија во 2013 година изнесува 375 087 лица. Од нив 62% се вработени во микро и малите претпријатија, 15% во средните и 23% во големите претпријатија. Од овие податоци најубаво може да се види значењето на секторот на МСП кој вработува над $\frac{3}{4}$ односно речиси 4/5 од вкупната работна сила во Република Македонија односно 77%. Во 2013 –та година 235 624 лица беа вработени во микро и малите претпријатија 53 923 во средните и 86 620 лица во големите претпријатија.

Графикон 5-1 Процентуална распределба на вработените по претпријатија во 2013 година

Извор: Централен регистар

5.2 Самовработување

Како резултат на успешно применетите активни програми и мерки за вработување во 2012 година, Владата на Република Македонија за 2013 година во Оперативниот план предвиде реализација на активните мерки на пазарот на трудот (АМПТ), што треба да ги реализира Министерството за труд и социјална политика, Агенцијата за вработување на РМ и Агенцијата за поддршка на претприемништвото на РМ.

За реализација на секое самовработување се предвидува поддршка со неповратни средства во висина на 201,897.00 денари за дејности од помал обем поточно за секое ново отворено работно место, од кои 185,000.00 денари во вид на директна

поддршка за набавка на опрема и репроматеријали, додека останатите 16,897.00 денари служат за поддршка во вид на основна обука за водење бизнис, ваучер систем за изработка на бизнис план и поддршка при регистрирање на бизнисите.

Невработените лица кој ќе се вклучат во оваа програма нема да можат да се вратат во евиденција на АВРМ во период од три години. Надлежните институции (МТСП, АВРМ, АППРМ и УНДП) ги превземаа сите неопходни активности за реализација на оваа програма.

Согласно со активностите на програмата избрани се оперативни упатства за проектот кој има за цел детално да ги опише методологијата, активностите и чекорите што МТСП, АВРМ, АППРМ, Централен Регистар и УНДП, заеднички ќе ги преземат за операционализирање на активната мерка. Со цел популаризирање на активната мерката за вработување Програма за самовработување, одговорните лица од Центрите за вработување ја популаризираат целта на Програмата со настапи на локалните телевизии во кои ја презентираат програмата. Исто така е изработен пропаганден материјал (флаери) во кој се наведени потребните информации за мерката од интерес за невработените лица. Истиот преку центрите за вработување е доставуван до заинтересираните лица. Согласно со оперативните упатства изработен е јавен оглас, работен план, обрасци за пријавување, информативни листови, документи за прифаќање, критериуми за селекција, табели за селекција, тим за мониторинг, упатства за ваучерската програма и друго.

Агенцијата за поддршка на претприемништвото на РМ зеде активно учество во изработката на Оперативниот план за вработување во делот на самовработувањето, односно реализација на советувања и изработка на одржлив бизнис план. Целта на програмата е намалување на невработеноста преку започнување на нови бизниси. Непосредна цел е да се создадат 930 самовработувања. Програмата се реализира преку обука на заинтересирани невработени лица за осознавање на претприемништвото, изготвување на солидни и одржливи бизнис планови, помош при регистрација на сопствен бизнис и субвенција за започнување на бизнисот. Со оваа програма се опфатија нови категории на апликанти со поголемо фокусирање на ефикасноста на поддршката во промовирањето на претприемништвото. Согласно „Програмата за Самовработување 2013“ во текот на оваа година беа подржани 930 евидентирани невработени лица, за неколку целни групи, односно:

За учество во горенаведените програми/мерки, можеа да се пријавуваат само евидентирани невработени лица во АВРМ. Согласно препораките во ОП 2013, за да се обезбеди поголема одржливост и ефикасност на активните програми за вработување, невработените лица се групирани на следниов начин:

- долгорочно невработени (над 1 година евидентирани во АВРМ),
- поранешни вработени лица во дејноста на енергетиката на кои работниот однос им престанал поради деловни причини,
- професионални војници на кои им престанала службата во АРМ,
- млади лица до 29 годишна возраст,
- лица на возраст од 30-49 години,
- корисници на паричен надоместок по основа на невработеност.

Проектот е дел од Оперативниот план на Министерството за труд и социјална политика, а активни учесници и партнери во проектот се: УНДП, АВРМ и АППРМ.

Проектот се реализираше во два циклуса во секој по четири фази:

1. Јавен оглас, пријавување, аплицирање и селекција на учесници;
2. Обука за деловно планирање и управување, развој на бизнис планови, селекција на најдобрите бизнис планови;
3. Регистрација на фирма, самовработување и потпишување на договор за грант и
4. Набавка на опрема и/или материјали.

Прва фаза

Оваа фаза ги опфати следните чекори:

- а) Изготвување на Оперативни упатства,
- б) Известување на јавноста – Јавен оглас,
- в) Информирање на кандидатите за правата и обврските за мерката, потпишување на изјава за согласност, како и пополнување апликациони формулари – Пријава
- г) Регистрација на апликантите во центрите за вработување и прва селекција според целни групи врз основа на тестирање, односно одговарање на прашалник.

Втора фаза

Првиот дел од оваа фаза беше реализација на петдневна обука за деловно планирање и управување предвидена да се изведе со 1200 кандидати и еднодневна обука за самостојна изработка на бизнис план за 400 кандидати. Целта беше развој, осмислување и спроведување обука за самовработување и формирање нови фирми, наменета за подобрена подготвеност за работа преку градење индивидуални капацитети за претприемништво. Петдневната обука, во двата циклуса, ја завршија вкупно 1220 кандидати кои беа рангирани од страна на селекциона комисија, додека еднодневната обука за самостојна изработка на бизнис план, која беше реализирана од страна на регионалните центри, а управувана од АППРМ, ја завршија 392 кандидата. Вториот дел од оваа фаза беше изработка на 750 одржливи бизнис планови во два циклуса. Реализацијата на првиот циклус што

подразбира изработка на 452 одржливи бизнис планови за невработените лица се реализираше во месец јуни, а од вториот циклус во месец јули. Средбите беа организирани од страна на АППРМ при што беа пријавени и одбрани 93 советници од Каталогот на советници при АППРМ за изработка на бизнис плановите. Овие средби имаа за цел невработените лица на транспарентен начин да одберат консултант со чија помош ќе биде изработен одржлив бизнис план врз основа на идејата на кандидатите. Како административна поддршка на проектот за реализација на првиот и вториот циклус беа вклучени ОДП од Скопје, Охрид, Куманово, Велес, Битола, Тетово и Струмица.

Табела 5-1 Кандидати за проектот самовработување

Активност	Вкупно
Пријавени кандидати	1 600
Посетувале обука од идеја до бизнис	1220
Изработени бизнис планови	750
Издадени ваучери	750

Извор : АППРМ

За изработка на предвидените 750 бизнис плана советниците беа потрошени вкупно 8.250 советнички часа, односно по 11 часа за еден бизнис план.

Од вкупно изготвените 750 бизнис планови, експертска комисија составена од банкарски експерти и претставник од АППРМ, според однапред утврдени критериуми од страна на Проектниот одбор, изврши рангирање и најдобрите бизнис планови беа упатени во следната фаза, односно регистрација на претпријатието и реализација на грант за набавка на опрема.

5.3 Вработување по сектори на економска активност

Значаен индикатор кој илустрира кои сектори на МСП се најзначајни за креирање на работни места е и вработување по сектори на економска активност. Во долната табела се претставени бројот на вработени по сектори за 2013 година.

Вкупниот број на вработени во активните претпријатија изнесуваше 335 677 вработени. Сектор со најголем број на вработени како и изминатите години беше секторот преработувачка индустрија кој во 2013 година имаше 102 950 вработени или 30,7% од вкупниот број на вработени лица. Анализирано според видот на претпријатија (мали, средни и големи) од вкупниот број на вработени, 33,4% се

вработени во малите претпријатија, 53% во средните и додека во големите претпријатија се вработени 39%. Исто така и секторот трговија на големо и трговија на мало имаше значајна улога во вкупниот број на вработени односно со 90 512 вработени или 26,9%. Компарирано со видот на претпријатија можеме да констатираме дека 34,5% се вработени во малите претпријатија, 14,3% во средните и 11,9% во големите претпријатија

Табела 5-2 Број на вработени по сектори на економска активност во 2013 година

Сектори на дејност	Вкупно Total	Големина на претпријатието според бројот на вработени			
		Микро	Мали	Средни	Големи
Рударство и вадење на камен	4 195	670	413	565	2 547
Преработувачка индустрија	102 950	22 409	13 753	38 045	28 743
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	8 094	207	0	600	7 287
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	9 326	825	657	3 156	4 688
Градежништво	28 357	12 096	4 849	7 126	4 286
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	90 512	60 928	10 506	10 250	8 828
Транспорт и складирање	28 284	14 951	3 490	3 709	6 134
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	19 233	14 074	3 197	1 678	284
Информации и комуникации	10 524	30 507	1 146	2 042	3 829

Дејности во врска со недвижен имот	2 181	844	494	550	293
Стручни, научни и технички дејности	17 130	14 825	1 203	781	321
Административни и помошни услужни дејности	13 839	2 899	1 351	3 174	6 415
Поправка на компјутери и предмети за лична употреба и за домаќинствата	1 052	1 021	31	0	0

Извор: Државен завод за статистика 2014

5.4 Вработување според видот на сопственост на претпријатијата

За да се интервенира во однос на зголемување на стапката вработеноста како и да се поддржат вработените, значајно е да се направи преглед на вработеноста според видот на сопственост на претпријатијата, поточно да се има информација колку од лицата работат во приватните, државните, јавните или други видови на претпријатија.

Табела 5-3 Број на вработени во претпријатија според вид на сопственост на Претпријатијата во 2013 година

Вработени по вид на сопственост на претпријатијата	Вкупно		Сопственост			
			приватна		друга	
	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
ВКУПНО	483	207	326	138	157	69
	447	956	446	763	001	193
ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО	12	2	6 984	2	5 665	544
	649	694		150		
РУДАРСТВО И ВАДЕЊЕ НА КАМЕН	4 146	301	4 146	301	-	-
ПРЕРАБОТУВАЧКА ИНДУСТРИЈА	104	51	101	50	2 324	768
	214	217	890	449		
СНАБДУВАЊЕ СО ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА, ГАС, ПАРЕА И КЛИМАТИЗАЦИЈА	8 389	1 318	645	126	7 744	1 192

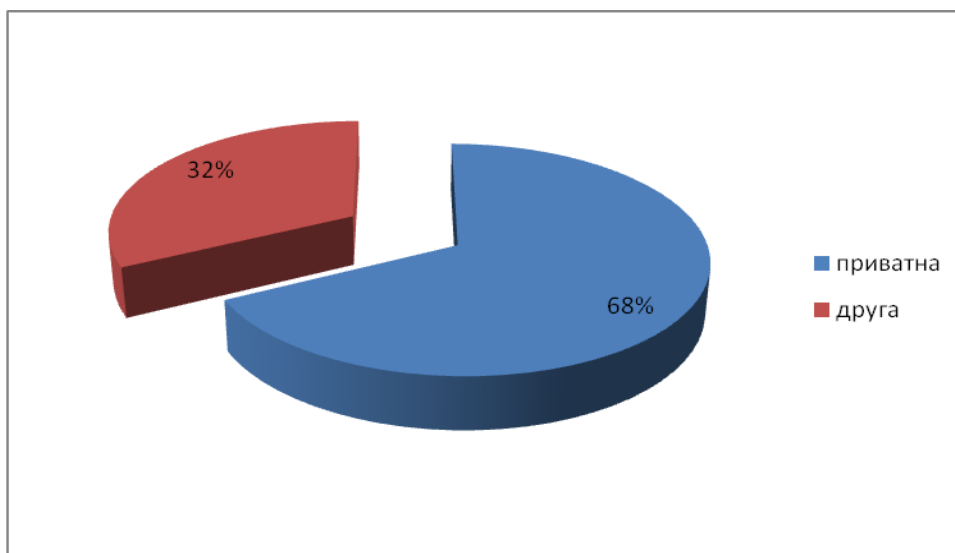
СНАБДУВАЊЕ СО ВОДА; ОТСТРАНУВАЊЕ НА ОТПАДНИ ВОДИ, УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД И ДЕЈНОСТИ ЗА САНАЦИЈА НА ОКОЛИНАТА	9 575	1 384	962	126	8 613	1 258
ГРАДЕЖНИШТВО	26 266	3 451	23 885	3 216	2 381	235
ТРГОВИЈА НА ГОЛЕМО И ТРГОВИЈА НА МАЛО; ПОПРАВКА НА МОТОРНИ ВОЗИЛА И МОТОЦИКЛИ	88 213	42 954	88 020	42 875	193	80
ТРАНСПОРТ И СКЛАДИРАЊЕ	28 536	6 614	15 842	2 411	12 694	4 203
ОБЈЕКТИ ЗА СМЕСТУВАЊЕ И СЕРВИСНИ ДЕЈНОСТИ СО ХРАНА	18 225	6 466	17 143	5 905	1 082	561
ИНФОРМАЦИИ И КОМУНИКАЦИИ	10 087	4 147	6 875	2 778	3 212	1 369
ФИНАНСИСКИ ДЕЈНОСТИ И ДЕЈНОСТИ НА ОСИГУРУВАЊЕ	9 266	5 621	8 367	5 209	899	412
ДЕЈНОСТИ ВО ВРСКА СО НЕДВИЖЕН ИМОТ	2 039	877	776	349	1 263	528
СТРУЧНИ, НАУЧНИ И ТЕХНИЧКИ ДЕЈНОСТИ	16 074	6 637	14 471	5 936	1 603	700
АДМИНИСТРАТИВНИ И ПОМОШНИ УСЛУЖНИ ДЕЈНОСТИ	16 269	5 359	15 219	4 974	1 050	385
ЈАВНА УПРАВА И ОДБРАНА; ЗАДОЛЖИТЕЛНО СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ	44 102	14 459	4	1	44 098	14 458
ОБРАЗОВАНИЕ	36	22	2 385	1	34	21

	637	645		351	252	294
ДЕЈНОСТИ НА ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	33 360	24 082	8 630	5 163	24 730	18 919
УМЕТНОСТ, ЗАБАВА И РЕКРЕАЦИЈА	8 806	4 300	4 845	2 529	3 961	1 770
ДРУГИ УСЛУЖНИ ДЕЈНОСТИ	6 594	3 430	5 359	2 914	1 235	516

Извор: Државен завод за статистика 2014

Табелата 5-3 ја прикажува процентуалната распределба на вработените во МСП според видот на сопственост на претпријатијата. Од вкупниот број на вработени во 2013 година, 483 447 од кои 68% се вработени во приватните претпријатија додека 32% од вработените се во работен однос во претпријатија кои се со недефиниран вид на сопственост. Во однос на компарацијата направена врз основа на секторска поделеност, можеме да забележиме дека во секторот за прехранбена индустрија има најголем број на вработени од приватниот сектор и тоа од 101 890 вработени или 31,2%.

Графикон 5-3 Вработени во МСП според видот на сопственост на претпријатијата во 2013 година

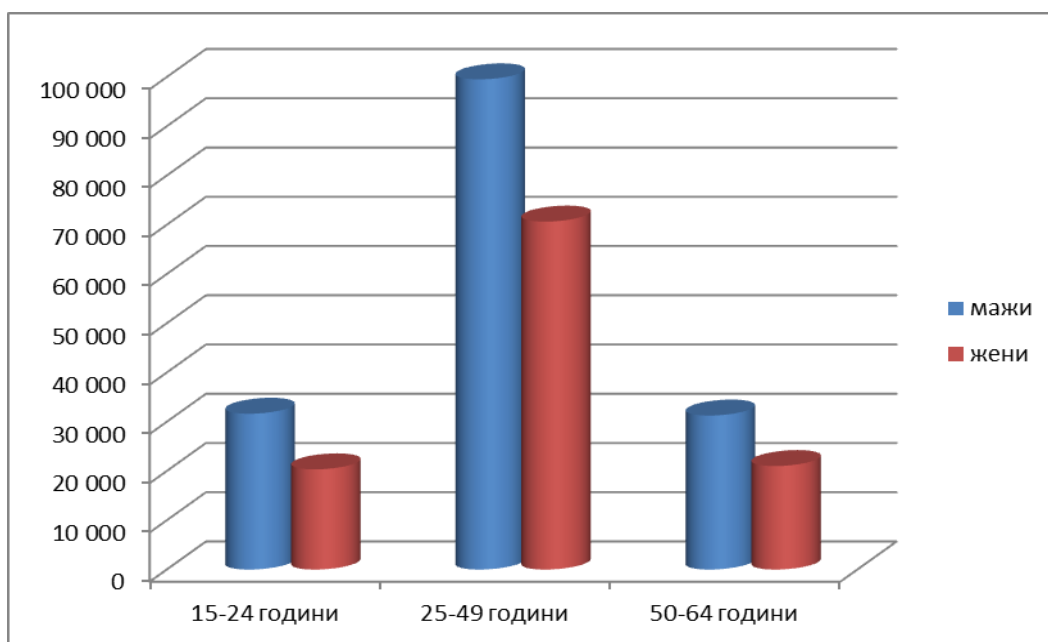
Извор: Централен регистар

5.5 Невработеност во Република Македонија

Република Македонија има континуирано висока стапка на невработеност која негативно влијае на животниот стандард на поголемиот дел од населението и ја зголемува сиромаштијата во земјата. Преструктурирањето од централно планирање во пазарна економија на краток и среден рок имаше негативни реперкусии на пазарот на работаната сила. Дополнителен товар за создавањето на нови работни места е отворањето на економијата кон пазарите на ЕУ. Иако е на неприфатливо високо ниво стапката на невработеност континуирано од година во година се намалува.

Бројот на невработените лица по пол во период од 2000-2013 година е прикажан во графиконот 5-4. Како што може да се забележи од графиконот вкупниот број на невработени лица во 2013 година изнесуваше 275 255 лица. Споредбено со невработените лица од 2012-та година претставува намалување од 15 021 лица. Од овој графикон може да се забележи дека бројот на невработените жени е секогаш помал од бројот на мажите. Ова е последица на фактот дека помалку жени официјално се декларираат како невработени. Бројот на невработени жени во 2013-та година изнесува 105 545 или 40% споредбено со бројот на мажите кој беше 168 315 или 59%

Графикон 5-4 Број на невработени лица по пол во Република Македонија

Извор: Агенција за вработување на РМ 2014

Структурата на невработените лица според старосната структура има голема важност и влијае врз состојбите во секторот на МСП. Невработените лица не се само извор на идни вработени во рамките на постоечките МСП, тие исто така и се основа за формирање на нови бизниси.

Од табелата 5-4 прикажана подолу го претставува бројот на невработени лица според возраста. Бројот на невработени лица од редот на младите луѓе како што може да се забележи опаѓа. Ако во 2000-тата година бројот на невработеноста кај популацијата до 30 години изнесуваше 162 864 односно 44,5%, во 2013 та година овој број изнесува 66 584 односно 49,1% од вкупниот број на невработени лица. Од истата табела може да се забележи дека стапката на невработените до 40 годишна возраст опаѓа и во 2013 година изнесува 19 161 невработено лице или 14,2%

Сепак, како што бројот на невработени до 30 години и групата од 30 до 40 години се намалува, бројот на невработени лица од популацијата од 40-50 години стагнира, додека пак бројот на невработени лица од 50 и над 50 години незначително се намалува. Доколку бројот на невработени од 50 години и повеќе во 2012-тата година беше 78 438 лица или 32,2% во 2013 година изнесува 32 587 лица што претставува 24% од вкупниот број на невработени лица.

Табела 5-4 Број на невработени лица според нивната возраст

	до 30	%	30-40	%	40-50	%	50 и над 50	%
2000	162 864	44,5	95 430	26,1	62 406	17,0	45 511	12,4
2001	152 927	41,8	95 189	26,0	63 896	17,4	48 328	13,2
2002	148 226	40,5	99 822	27,3	71 901	19,6	54 195	14,8
2003	132 895	36,3	105 174	28,7	82 156	22,4	70 136	19,2
2004	133 604	36,5	105 651	28,8	83 008	22,7	71 273	19,5
2005	110 865	30,3	92 103	25,2	79 809	21,8	77 182	21,1
2010	84042	26.1	73555	22.8	71475	22.2	92269	28.7
2011	72684	25.8	61399	21.8	60781	21.6	86293	30.6
2012	60005	24.6	51877	21.3	53083	21.8	78438	32.2
2013	66584	49.1	19161	14.2	17367	12.7	32578	24

Извор: Агенција за вработување на РМ

6. Финансиска состојба и финансирање на МСП

Клучна карактеристика на секое претпријатие е финансиската состојба. Претпријатијата треба да имаат познавања на финансискиот менаџмент и финансирањето на претпријатијата. Финансиската анализа помага да се прикаже финансиската состојба и како истата може да се промени. Индикаторите на профитабилност се само едни, но не и единствени индикатори со кои се оценува финансиската состојба на претпријатијата. Останати се индикаторите за ликвидноста, за финансиска стабилност, или индикаторите на готованскиот тек.

6.1 Добивка (профит) и загуба на претпријатијата

Добивката (профитот) е еден од најзначајните индикатори на успешноста за секое претпријатие. Во многу случаи, профитот или загубата, се два фактори кои утврдуваат дали претпријатието треба да продолжи со своите активности или не. Истражувањата покажуваат дека претпријатијата, особено оние од секторот на МСП, можат да преживеат во првите три години од нивното основање, дури и ако тие остваруваат загуби, со што ќе го намалуваат својот капитал и веројатно ќе продолжат да функционираат и во наредните години како би остварувале профит.

Табела 6-1 Добивката и загубата остварена кај претпријатијата

Финансиски индикатори		МИКРО	МАЛИ	СРЕДНИ	ГОЛЕМИ	ВКУПНО
2013	ДОБИВКА	3.017.931.807,00	37.428.300.109,00	14.820.277.824,00	26.799.189.244,00	82.065.698.984,00
	ЗАГУБА	5.720.494.990,00	7.838.610.070,00	3.063.897.305,00	8.032.028.336,00	24.655.030.701,00
2012	ДОБИВКА	2.806.975.574,00	35.259.162.456,00	13.269.773.403,00	24.767.180.872,00	76.103.092.305,00
	ЗАГУБА	5.836.628.300,00	9.490.136.948,00	2.921.460.389,00	7.431.756.955,00	25.679.982.592,00
2011	ДОБИВКА	2.826.412.769,00	35.141.403.669,00	12.670.798.762,00	30.272.840.633,00	80.911.455.833,00
	ЗАГУБА	5.382.652.313,56	8.874.101.559,00	4.472.690.695,00	10.833.311.908,00	29.562.756.475,56
2010	ДОБИВКА	3.235.932.180,00	32.453.256.541,00	9.631.188.200,00	26.903.931.107,00	72.224.308.028,00
	ЗАГУБА	5.498.412.984,50	7.863.364.325,00	4.787.914.412,00	6.872.814.818,00	25.022.506.539,50

Табелата 6.1 ја претставува добивката и загубата остварена кај претпријатијата во Република Македонија за временски период од 2010 до 2013 година. Според податоците од табелата вкупната вредност на добивката пред оданочување

остварена кај сите видови на претпријатија, во 2013 година изнесувала 82 065 698 984 милиони денари, што претставува зголемување од 7,8% споредбено со 2012 година (кога истата изнесувала 76 103 092 305 милиони МКД). Во однос на добивката остварена исклучително од страна на МСП, може да констатираме дека истите во 2013 година допринеле со 67,3% во вредноста на вкупната добивка кај претпријатија, додека пак во 2012 година овој сооднос е 67,4% што претставува минимално зголемување на добивката остварена кај МСП во 2013 година за 0,1% п.п.

Покрај претпријатијата кои оствариле добивка, дел од претпријатија се соочуваат со загуба поради одредени причини, како што се, лош квалитет, високи цени на услугите и производите кои ги нудат, или поради други пазарни причини, задоволство на клиентите, итн. Иако во 2013 година МСП се соочија со минимален недостаток на обртен капитал пред се заради влошената ликвидност на компаниите односно нивните купувачи како и на покonzервативниот пристап на деловните банки при финансирање на МСП сепак загубата во 2013 година е во помали размери споредено со загубата во 2012 година. Следствено со почетокот на светската финансиска криза МСП се соочија со намалена побарувачка како на домашниот така и на странските пазари.

Вредноста на загубата остварена кај претпријатијата во 2013 година изнесува 24 655 030 701 милиони денари. Споредбено со 2012 година, вредноста на загубата во 2013 година била значително намалена за 1 024 951 891 милиони денари или ????, кога истата изнесувала 25 679 982 592 милиони МКД, како резултат на намалените трошоци во работењето односно намалената продуктивност на компаниите.

Во 2013 година, вредноста на загубите остварена кај МСП изнесува 16 623 002 365 милиони денари или 67,4% од вкупната вредност на загубата. Споредено со 2012 година може да констатираме дека загубата кај МСП се намалила за 3,7%, каде што истата во 2012 изнесува 18 248 225 637 милиони денари или 71,1%. Додека пак вредноста на загубата кај големите претпријатија во 2013 година, споредбено со претходната година се зголемила за 3,6% или 600 271 381 милиони денари. Од презентираните податоци може да се заклучи дека сите претпријатија ја зголемиле својата продуктивност во работењето во 2013 година.

7. Даночна политика

Во 2007 година Владата на Република Македонија направи големо реструктурирање на македонскиот даночен систем. До тогаш во функција беа прогресивните стапки на персонален данок од 15% 18% и 24%. Данокот на добивка изнесуваше 15%. Во 2007 година стапи на сила нов даночен систем или така наречен "РАМЕН ДАНОК". Истата година персоналниот данок и данокот на добивка беа намалени на 12%, а наредната 2008 година истите изнесуваа 10%. Целта на воведување на новиот систем на оданочување е да се намали сивата економија да се привлечат домашни и странски инвестиции.

Наспроти прогресивните системи на оданочување, системот на рамен данок е едноставен, фер и добар за растеж на економијата. Споредено со многуте потребни форми за пресметување во системите со прогресивни стапки, во системот на рамен данок се употребуваат само две форми на пресметување: една за персонален данок (данок кој претставува давачка по основ на лични т.е. приходи) и една за оданочување на бизнисот и капиталните приходи. Спротивно на старите системи, кои се засноваа на стапката изворот на приходи, (употребата и висината на приходот), рамниот данок ги третира сите даночни обврзници еднакво, промовирајќи и исполнувајќи го принципот "еднакво право по закон". И спротивно на системите, кои на извесен начин ги казнуваат субјектите кои придонесуваат за националното ниво на богатство, системот на рамен данок ги намали крајните стапки на данокот и ги елиминира даночните дубиози за предрасуди кои во определен момент се присутни кај штедењето и инвестирањето, при што придонесува за подобра и посигурна клима за економски дејствија во конкурентскиот глобален систем.

Во изминатите години, во светот опстојуваат неколку базични предлози за начините на воведување на рамен данок, сите базирани врз основа на преформулација на досегашните правци развиени од економистите на Хувер институтот (Hoover Institution). Не постојат само два предлога за воведување поинаков даночен систем, и тие не се идентични, но базично имаат заедничка црта која предизвикува основно разбранавање на постојните даночни системи. Едноставноста и коректноста се природни карактеристики на даночната реформа, наречена рамен данок.

Постојат два основни аргументи во прилог на рамниот данок: развој и чесност. Многу економисти се привлечени од идејата за рамен данок бидејќи старите даночни системи, со високите стапки и дискриминаторскиот однос кон заштедите и инвестициите, го намалуваат, а во одредени случаи и стагнираат развојот, ги

уништуваат работните места и го намалуваат приходот. Рамниот данок не го елиминира даночниот удар врз приходот генерално гледано.

Како и да е, најсилен аргумент и најубедувачки факт за прифаќање на систем на рамен данок е неговата чесност. Комплицираните даночни пријави и процедури, даночни упатства и многуте маки на даночните обврзници при пријавувањето на приходите, сега се заменети со едноставни обрасци.

Рамниот данок нуди многу бенефиции и поволности за една држава како што се: Побрз економски раст. Рамниот данок го поддржува зголемувањето на вработувањето (отворање на работни места), заштедите и инвестициите. Со зголемувањето (поттикнувањето) на продуктивното економско однесување, исто така, долгорочно би се зајакнал порастот на нивото на економскиот развиток.

Чесност. Рамниот данок ги третира луѓето еднакво. Богатиот даночен обврзник со 1.000 пати поголем приход кој е предмет на оданочување од друг субјект, би плаќал 1.000 пати поголем данок.

Крај на микроуправувачко и политичко фаворизирање. Рамниот данок ослободува од можности за користење одбитоци, "дупки во законите", даночните кредити и изземања т.е. намалувања на даночната основа.

Табела 7-1 Даночни стапки

Данок	Даночен обврзник	Даночна стапка
Данок на добивка	Правно лице—резидент на Република Македонија и постојана деловна единица на странско правно лице, за добивката што ја остваруваат од вршење на дејност на територијата на Република Македонија.	10%
Персонален данок на доход	Физичко лице резидент на Република Македонија за неговиот светски доход, односно доходот што го остварува во земјата и странство, како и физичко лице нерезидент за доходот што го остварува од извори во Република Македонија.	10%
Данокот на додадена вредност	Правно и физичко лице кое врши дејност на територијата на Република Македонија, а обврска за задолжителна регистрација за целите на ДДВ имаат само оние даночни обврзници кои во изминатата календарска година оствариле вкупен оданочив промет над 2.000.000 денари.	18% - општа
		5% - повластена
Даноци на имот		
- Данок на имот	Правно и физичко лице сопственик на имотот.	0,10% до 0,20%

- Данок на наследство и подарок	Физички или правни лица-резиденти на Република Македонија, кои наследуваат имот или примаат имот на подарок во земјата или странство и странско физичко и правно лице-нерезидент за недвижниот и подвижниот имот што го наследува или прима на подарок на територијата на Република Македонија.	2% до 3% - за обврзник од втор наследен ред
		4% до 5% за останатите
- Данок на промет на недвижности	Правно и физичко лице - продавач на недвижноста, а по исклучок, обврзник на данокот на промет на недвижности може да биде правно лице и физичко лице - купувач на недвижноста, доколку во договорот за купопродажба на недвижноста, е договорено данокот да го плати купувачот.	2% до 4%

8. Бизнис демографија и бизнис динамика

Владата на Република Македонија веќе неколку години имплементира стратегии, мерки, акциони планови и политики се со цел да овозможи услови за непречен бизнис демографски развој на земјата. Преку реализација на акционите планови, ќе се постигне намалување на социјалните разлики по било која основа и создавање на услови за развој на човековиот потенцијал и негов постојан придонес кон зголемување на социјалното заедништво. Акционите планови ќе овозможат услови за зголемување на природниот пораст на населението и намалување на внатрешните и надворешните миграции и други социјални феномени кои влијаат негативно на демографските состојби во земјата.

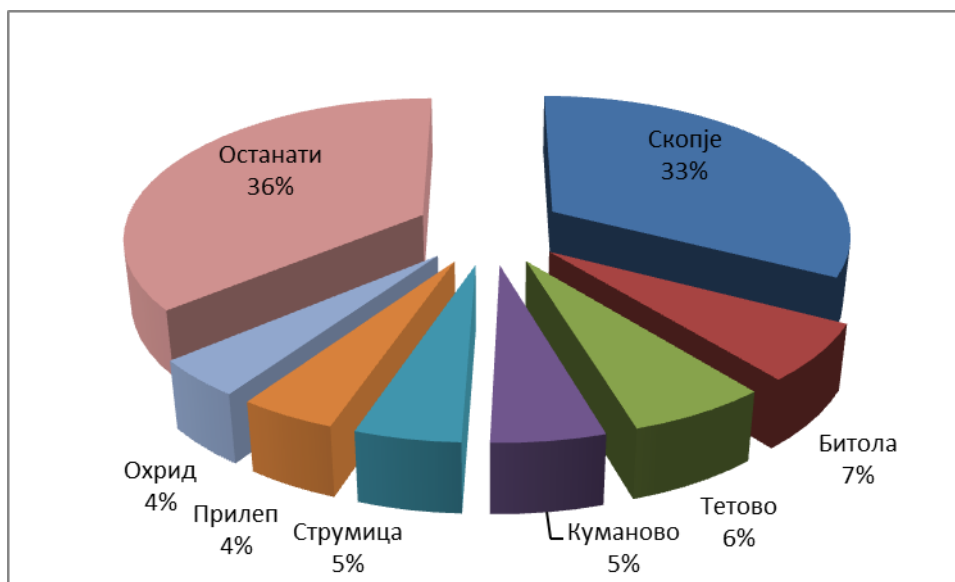
8.1 Активни претпријатија по општини

Активните претпријатија поделени по општини исто така претставува значаен индикатор кој укажува на густината на претпријатија во одредени региони. Всушност, како што бројот на претпријатија во даден регион се зголемува, истиот регион станува поразвиен и се зголемува конкуренцијата помеѓу претпријатијата. Освен Скопје, каде што најголем дел од претпријатијата се лоцирани, постојат и други региони во земјата во кои бројот на претпријатија е релативно висок во поглед на бројот на жители од тој регион.

Бројот на активни претпријатија во 2013 година во Скопскиот регион изнесуваше речиси 33% од вкупниот број на претпријатија. Градови кај кои исто така функционираат голем број на претпријатија се и Битола (3805), Тетово (3697), Куманово (3018), Струмица (2852), Прилеп (2566) и Охрид (2512). Бројот на

претпријатија е обично пропорционален со бројот на жители кои живеат во одредениот регион. Во поголемите региони и бројот на претпријатијата е поголем.

Графикон 8-1 Процентуална распределба на активни претпријатија по региони

8.2 Занаетчии

Законот за вршење на занаетчиска дејност во Република Македонија беше усвоен во 2004 година, и го замени стариот закон од 1998 година. Во новиот закон е утврдена дефиницијата за тоа што претставува занаетчијата и што се смета за занаетчиска дејност. Овој нов закон го дефинира занаетчијата како секое физичко лице кое е регистрирано во Регистарот на занаетчии. Информации кои се собираат во Регистарот на занаетчии се :

- Име, татково име, презиме и адреса на живеење;
- Матичен број на лицето;
- Активности кои се превземаат и шифри на тие активности во согласност со НАЦЕ;
- Име на компанијата, кратко име на компанијата (ако е возможно), локација и адреса на просториите.

Затварањето на дејноста на занаетчијата може да се изврши само ако (според она што е наведено во Законот):

- Занаетчијата биде вработен во друга компанија, ако истиот се пензионира или започне со друга деловна активност;
- Ако занаетчијата отиде во затвор повеќе од 6 месеци;
- Во случај на смрт на занаетчијата;

-Други ситуации утврдени со Законот.

8.3 Трговец поединец

Трговец-поединец е физичко лице кое, во вид на занимање, врши некоја од трговските дејности определени со Законот за трговските друштва. Важно е да се потенцира дека како трговец-поединец може да се јави само физичко лице. Како трговец-поединец може да се запише во трговскиот регистар секое деловно способно физичко лице со постојано место на живеење во Република Македонија.

Како трговец-поединец не може да биде регистрирано физичко лице:

1. над кое е отворена стечајна постапка;
2. за кое, со правосилна одлука на судот, е утврдено дека со умисла предизвикало стечај, поради што доверителите не можеле да ги наплатат своите побарувања додека трае забраната за вршење на дејноста утврдена со одлуката на судот;
3. на кое надлежен орган, врз основа на закон, му забранил да врши некоја од дејностите определени со Законот за трговските друштва, додека трае забраната.

Едно физичко лице запишано како трговец-поединец не може, истовремено, по која било основа, да биде запишано како трговец-поединец под друга фирма.

Трговецот-поединец одговара за своите обврски лично и неограничено со сиот свој имот.

Овој начин на вршење трговска дејност е брз, едноставен, без големи формалности и слично. Со еден збор, многу флексибилен. Но, ограничувањата и слабостите му се побројни: тешко се добиваат екстерни извори на финансирање (кредити од банки или други позајмици); се врзува со доброто здравје и со капацитетот на физичкото лице; тешко се наоѓаат деловни партнери кои немаат увид колкав е имотот на физичкото лице трговец-поединец; и, конечно, трговецот-поединец одговара за своите обврски лично и неограничено со сиот свој имот.

9. МСП Иновации истражување и развој

Иновациите, се состојат од имплементација на нов или значително подобрен производ, нов процес, нова маркетинг метода или нова организациона метода во деловните практики, работните места или надворешните односи. Според тоа, иновациите се нешто повеќе од истражување и развој и покриваат широк опфат на активности кои им помагаат на фирмите да станат попродуктивни и конкурентни.

Иновациите се клучна движечка сила за економскиот раст и според тоа, развојот на политиката за иновации се смета за еден од клучните темели на економската стратегија на Владите (ОЕЦД, 2010а). Бидејќи Република Македонија се стреми да продолжи со економскиот раст, важно е земјата да ја развие конкурентноста на својот приватен сектор. Македонија нема да може да ја гради својата конкурентност врз основа на ниските трошоци за плати на долг рок, подобрувањето на конкурентноста преку знаење и иновации е клучно. Според тоа, оваа стратегија цели кон започнување на трансформација на земјата во економија заснована на знаења способна да биде конкурентна на меѓународните пазари преку нејзината обучена работна сила и иновативни компании. Владата на Република Македонија веќе ја поведе земјата на патеката на реформи за олеснување на растот и иновациите. **Стратегијата за иновации** ги опфаќа истражувачките институции во контекст на развој на човечките ресурси за иновации и воспоставување на врски со бизнис секторот и пренесување на знаења кон него. Оваа стратегија ќе ја земе предвид актуелната состојба на развојот на земјата за да осигура дека политиките за промовирање на иновации се истовремено фокусирани и релевантни за земјата. Според тоа, она што функционира добро во контекст на сложен систем за истражување и иновации можеби нема да биде ефективно во Република Македонија. Стратегијата беше подготвена во рамките на Иницијативата за регионална конкурентност, проект спроведен од страна на Инвестициската спогодба на ОЕЦД за Југоисточна Европа со финансиска поддршка од Европската Унија. Како дел од овој проект, Владата побара поддршка од ОЕЦД за развој на стратегија за иновации. По прегледот на националниот систем за иновации и конференцијата на која на чинителите им беше овозможено да разговараат за тоа кои треба да бидат приоритетите и политиките на стратегијата за иновации, овој документ беше подготвен комбинирано од владини службени лица и експерти од ОЕЦД.

Кон крајот на 2013 година Владата на Република Македонија го основа **Фондот за иновации и технолошки развој** кој има за цел промовирање и поттикнување на иновацииска дејност, подобрување на пристапот до финансиски услуги за иновации, развивање на инфраструктура за иновации и технолошки развој и развој на партнерства помеѓу универзитетите, истражувачките центри и приватниот сектор во Република Македонија.

Фондот располага со четири активни програми за подобрување на пристапот до финансиски услуги и тоа :

- Кофинансирани грантови за старт-ап, сп-и-оф трговски друштва и иновации

Инструментот е наменет за финансирање на ново - основани, микро и мали и средни компании, регистрирани во Република Македонија, а е со цел поттикнување

на иновативноста кај компаниите, имплементирање на иновативни решенија и поддршка на компании кои имаат висок потенцијал за раст, како и пренесување на резултатите од научните истражувања во апликативни, односно комерцијални активности преку формирање на спин-оф компании.

Инструментот кофинансирани грантови за старт-ап, спин-оф компании и иновации ќе обезбеди финансирање до максимум 85% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 30.000 Евра. Преостанатите 15% од вкупниот буџет за проектот, треба да бидат обезбедени од подносителот на барањето за финансирање. За доделување на средства по основа на овој инструмент може да учествуваат сите компании од сите дејности без ограничување по одделни индустрии. Проектите во рамките на инструментот кофинансирани грантови за старт-ап, спин – оф компании и иновации ќе траат 12 месеци, со можност за продолжување за најмногу 6 месеци.

- Кофинансирани грантови и уловени заеми за комерцијализација на иновации

Инструментот е наменет за финансирање на мали и средни трговски друштва (во понатамошниот текст компании), регистрирани во Република Македонија, а е со цел реализирање и имплементација на иновативни решенија, иновативни процеси и воведување на иновации кај компаниите, како и поддршка на компании кои имаат висок потенцијал за раст. Финансирањето од овој инструмент може да биде во форма на грант или во форма на условен заем, во зависност од големината на барателот. Финансирањето во форма на условен заем подразбира иницијално доделување на средства на компаниите во форма на заем, со можност доколку компанијата исполни определени услови, дел или целиот износ од заемот да биде конвертиран во грант. Инструментот кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации ќе обезбеди финансирање до максимум 70% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 100.000 Евра. Преостанатите 30% од вкупниот буџет за проектот, треба да бидат обезбедени од подносителот на барањето за финансирање. Проектите во рамките на инструментот кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации ќе траат 24 месеци, со можност за продолжување за 12 месеци.

- Кофинансирани грантови за трансфер на технологии

Инструментот има за цел да ја поттикне имплементацијата на нови иновативни и подобрени технологии и технолошки процеси. Со овој инструмент се очекува да се постигне долгорочен позитивен придонес за развојот на регионалната економија, подобрување на конкурентноста преку технолошки и оперативни унапредувања и обезбедување на нови работни места. Инструментот е наменет за финансирање на програми за воведување на иновативни и напредни технологии во трговски друштва

(во понатамошниот текст компании), стопански комори, и здруженија основани во Република Македонија. Програмите за трансфер на технологии се фокусирани на помагање на малите и средни претпријатија (МСП) да ја подобрат нивната продуктивност, да ги зголемат стандардите за квалитет и да воведат процеси за развој на нови производи. Најчесто тие помагаат да се подобрат технолошките можности на постоечките индустрии и компании преку спојување на знаењето што е веќе постоечко на глобално и национално ниво со локалната индустрија. Овие програми исто така им помагаат на компаниите да го разберат значењето на стандарди на меѓународниот пазар и како да ги направат нивните производи компатибилни со меѓународните стандарди. Овој инструмент ќе финансира два типа на активности: 1) поддршка на компаниите во напорите да развијат планови за технолошки напредок и 2) поддршка на организации за развој на програми за трансфер на технологии. Инструментот кофинансирани грантови за трансфер на технологии ќе обезбеди финансирање до максимум 50% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 200.000 Евра. Преостанатите 50% од вкупниот буџет за проектот, треба да бидат обезбедени од подносителот на барањето за кофинансирање. За доделување на средства по основа на овој инструмент може да учествуваат сите компании од сите дејности без ограничување по одделни индустрии. Проектите во рамките на инструментот кофинансирани грантови за трансфер на технологии ќе траат 24 месеци со можност за продолжување за најмногу 12 месеци.

- Техничка помош преку деловно-технолошки акцелератори

Фондот преку техничка помош ќе го поддржи формирањето на деловно-технолошки акцелератори, субјекти за давање инфраструктурна поддршка на иновациската дејност, со цел акцелерација на претприемништвото преку поддршка на физички лица кои сакаат да основаат трговско друштво (во понатамошниот текст компанија), како и веќе основани компании во нивната почетна фаза (кои постојат максимум две години) преку обезбедување на едукативна, логистичка и финансиска помош. Деловно–технолошки акцелератор (во натамошниот текст: акцелератор) е субјект за давање на инфраструктурна поддршка на иновациска дејност чија основна дејност е ставање на располагање деловен простор, административни и технички услуги, менторство и обука, консултантски услуги и тренинг, обезбедување на иницијално финансирање и давање на стручна помош за надминување на организациските и стратешките пречки на компаниите во основање (старт-ап компании) вклучувајќи го периодот на развивање на деловната идеја, па се до основањето и почетното делување на старт-ап компанијата. Периодот на нудење на услугите на акцелераторот не треба да биде подолг од 12 месеци почнувајќи од денот на

влегување на ново-основаната компанија или физичко лице во акцелераторот, па се до успешна имплементација на деловната идеја. Акцелераторот освен техничка и логистичка помош обезбедува и финансиска помош, и тоа финансирање за време на фазата на акцелерација (до максимален износ од 50.000 Евра по проект) и можност за понатамошно финансирање (до максимален износ од 200.000 Евра по проект), наменет за најдобрите компании кои успешно ќе поминат низ фазата на акцелерација. Фондот ќе финансира до 75% од вкупниот буџет на проектот. Останатите 25% треба да бидат обезбедени од страна на барателот. Максималниот износ кој ќе биде финансиран од страна на Фондот за поддршка на формирање на Акцелератори изнесува 500.000 евра по формиран акцелератор. Овој износ ќе биде искористен за поставувањето на Акцелераторот, како и за фазата на финансирање, односно финансиската поддршка на акцелерираните компании. За Акцелератор може да поднесат барање и повеќе компании заеднички или здруженија, односно преку формирање на конзорциум, со тоа што задолжително се назначува еден правен субјект за лидер на конзорциумот, кој ќе биде координатор на активностите. Проектите во рамките на инструментот техничка помош преку формирани акцелератори ќе траат 42 месеци, од кои 6 месеци период за поставување на акцелераторот и период од 3 години за активно водење на истиот.

Од аспект на развојот на индустријата владата на Република Македонија го изработи националниот стратешки документ за зголемување на конкурентноста на македонската индустрија и економијата **“Индустриската политика на Република Македонија 2009-2020”** Тој преставува национален стратешки документ за зголемување на конкурентноста на македонската индустрија и економијата воопшто, преку координирање на политиките за конкурентност во Република Македонија.

Основна цел на документот е зголемување на конкурентноста на домашната индустрија, базиранана знаење, иновации и истражувања кои водат кон раст и развој, создавање стимулативна деловна и инвестициона клима и поддршка на претпријатијата за подобрување на нивните конкурентни способности со стекнување на знаења, нови технологии и пазари. Во рамки на стратешките приоритети на Владата на Република Македонија е определбата за зголемување на економскиот раст и конкурентноста на трајна основа, а креирањето на проактивна интегрирана индустриска политика е една од клучните цели за зголемена конкурентност на корпоративниот сектор. Со имплементацијата на индустриската политика ќе се обезбеди стабилен развој на земјата врз основа на диверсификација и модернизација на економијата со креирање на услови за производство на конкурентни производи, зголемување на вработеноста и пораст на извозот. Во досегашниот период, политиките кои се применуваат во Република Македонија

содржат елементи на индустриска политика чие основно начело е воспоставување и одржување на еднаков третман на сите деловни субјекти, обезбедување еднакви услови за пазарна конкуренција и поддршка на претпријатијата во зголемување на нивната конкурентност. Во овој контекст, тековната “индустриската политика” на Република Македонија се состои од мерки содржани во други политики, национални стратешки документи, програми и акциони планови кои имаат хоризонтален пристап. Токму хоризонталната димензија на индустриската политика, бара интегрирање и координација во планирањето и спроведувањето на активностите за зголемување на конкурентноста на македонската индустрија. Процесот на приближување на Република Македонија кон Европската унија влијаеше за зголемување на свеста на релевантните институции за потребата и значењето од донесување на стратешки документ за интегрирана проактивна индустриска политика со координација на постојните и идни политики, кои се во функција на зголемување на конкурентноста на македонската индустрија. Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020 е во согласност со индустриската политика на ЕУ која се развива во правец на имплементација на Лисабонската стратегија - зајакнување на индустрискиот сектор и создавање предуслови за раст и развој, базирани на знаење и иновации. Целта на европската индустриска политика е забрзување на прилагодувањето на индустријата кон структурните реформи, охрабрување на иницијативите, развој и соработка помеѓу преземените активности и поттикнување на потенцијалот на индустријата за иновации, истражување и развој на технологии. Обновената индустриска политика во ЕУ ги промовира: истражувањата, креирањето на знаење и дифузијата на технологии. Таа е хоризонтална по природа и упатува на соработка со другите политики за забрзување на пристапот кон пазарот, со охрабрување за создавање на нови фирми и конкуренција, градејќи ја конкурентноста врз основа на иновативност. Република Македонија, како земја кандидат за влез во ЕУ, го следи овој пат со создавање на сопствена современа индустриска политика прилагодена на домашните услови.

Проектот за развивање на индустриска политика во Република Македонија се одвиваше во три фази:

Прва фаза - Бенчмаркинг студија за улогата, креирањето и мерките на индустриската политика, врските со другите политики за ефикасно практично делување и организациона поставеност за имплементација, согласно искуствата и најдобрата пракса во земјите на Европска унија и други земји, со извлекување на применливи сегменти за Република Македонија.

Втора фаза – Студија за мерење на индикатори на конкурентност на македонската индустрија со Секторска анализа на избрани индустриски сектори со која ќе се

воспостави систем за мерење и евалуација, кој ќе обезбеди редовен мониторинг на позицијата на македонската индустрија од аспект на меѓународната конкурентност. Трета фаза – креирање на национален документ Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020, како комплексен процес на развивање на проактивна, интегрирана индустриска политика во рамки на Меѓу министерската работна група за индустриска политика, формирана како резултат на неопходност за координација на политиките заради нивната дисперзираност и консултација на пошироко ниво. Процесот за развивање на индустриската политика се водеше во постојан дијалог со бизнис заедницата, стопанските комори, универзитетите, науката и Националниот совет за претприемништво и конкурентност. Предлог Национална индустриска политика на РМ претставува амбициозен но и остварлив план и политика за остварување на приоритетите на развојот и создавање конкурентна економија која максимално ги афирмира и активира човечките, материјалните и природните потенцијали на Република Македонија и нејзините развојни предности.

Министерството за економија, преку своите постојни програми: Програма за поттикнување на конкурентноста на македонски производи и услуги; Програмата за развој на претприемништво, конкурентност и иновативност на мали и средни претпријатија; и Програма за развој на кластерското здружување; како и преку нови програми и мерки од индустриската политика, активно работи на создавање на поволна клима за работа и поттикнување на развојот и конкурентноста на фирмите и економијата.

Програмите се дизајнирани со цел финансиска поддршка на деловните субјекти во создавање на производи и услуги кои ќе ги задоволат строгите критериуми и стандарди за квалитет на странските пазари, како и нивна промоција на разни меѓународни манифестации. Годинава тоа подразбира надоместување на дел од трошоците за: сертификација на *ИСО, ХАЦЦП, СА 8000. За изработка на идејно решение за индустриски дизајн на производ, за поднесување на меѓународна пријава на патент. Учество на конференции, саеми, работилници, бизнис-форуми и други промотивни настани. Како и изработка на промотивни материјали за одредени индустриски гранки.

Имено, како една од 9-те приоритетни програми на ЕУ, Рамковната програма за конкурентност и иновации 2007- 2013 е со посебна важност. Таа е директно насочена кон бизнис-секторот, во насока на поддршка за можностите за потенцијалните европски партнерства, нивно ангажирање во заеднички проекти во рамки на ЦИП-програмата, координација на проектни апликации поддржани од Програми на Европската заедница, при што се воспоставуваат директни контакти со

компани и институции заинтересирани за програми на Европската заедница каде активно се промовираат услугите на новата Европска мрежа на компании (ЕЕН) меѓу домашните компании, преку различни настани во земјата.

Со повеќе обуки и техничка помош се овозможува зголемување на човечкиот капитал и подобрување на претприемачките вештини. Стимулирана е практична обука во претпријатијата преку работата на Фондот за развој на човечки ресурси (ХРДФ). Досега повеќе од 300 менаџери од 100 претпријатија учествуваа на тренинзите организирани од Фондот, а исто така беше реализирана и обука на тренери.

10. Профитабилност, инвестиции и финансии

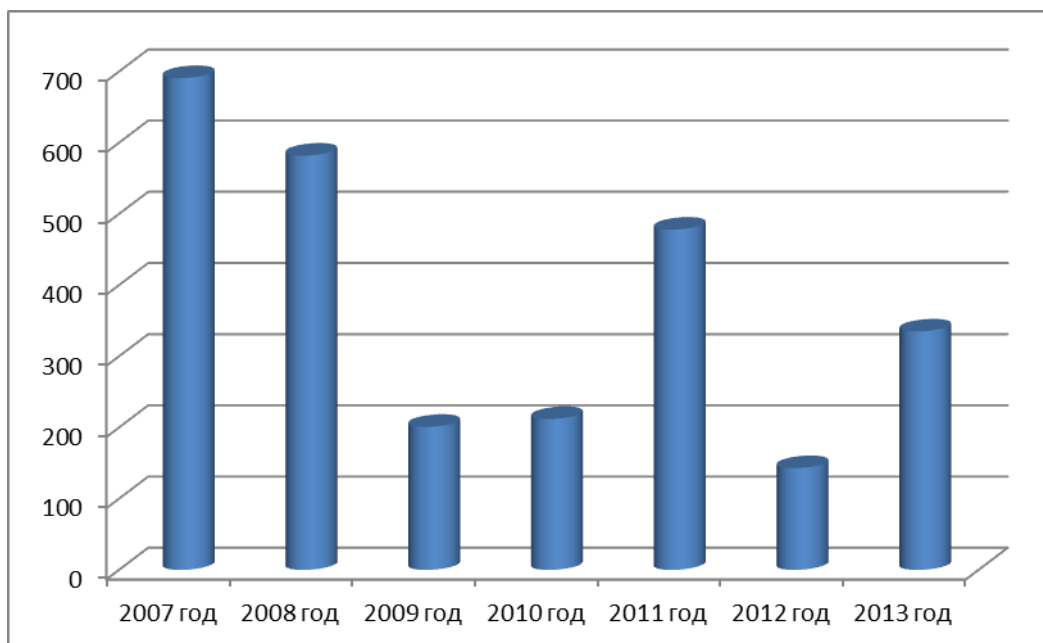
Определбата на Владата на Република Македонија за ангажирање на странски инвестиции, за проекти од јавната инфраструктура, преку концесии, донации, ЈПП, директни и заеднички вложувања, претставува императив. Покрај тоа, е неопходно натамошно зголемување на обемот на неповратните средства од странство, особено во секторот на водоснабдувањето, наводнувањето, животната средина, образованието и здравството.

Министерството за економија во соработка со повеќе институции од Република Македонија и со поддршка од Секторот за инвестиции и претпријатија при УНКТАД ја подготви четвртата Програма за **поттикнување инвестиции во Република Македонија** за периодот 2011-2014. Оваа Програма, има за цел да влијае на подобрување на атрактивноста на деловната клима за инвестиции. Кон оваа Програма има и Акционен план со конкретни мерки кои ќе се имплементираат од страна на надлежните институции.

Од независноста на Македонија во земјава влегле 4,4 милијарди долари **странски директни инвестиции**, а 2,6 милијарди долари само во периодот од 2007 до 2013 година. Бенефисот на влезените инвестиции веќе се чувствува во економијата. 6.500 работници се досега вработени во странските компании а со најавените 20-тина нови инвестиции се отвара пат за уште 10.000 нови работни места.

Од табелата 10-2 може да се види колку изнесувале странските директни инвестиции по години од 2007 до 2013 година во милион уса долари.

Табела 10-1 Странски директни инвестиции по години

Извор: Државен завод за статистика 2014

Како резултат на зголемениот интерес за инвестирање во потенцијалот на Македонија, голем број меѓународни компании веќе неколку години успешно работат во земјата. Некои од значајни странски инвеститори вклучуваат Ван Хол (Белгија), Техно Хозе (Италија), Кемет(САД), Џонсон Мети (Велика Британија), Мобилком Австрија (Австрија), EBH (Австрија), Т-Номе (Германија), Сосиете женерал (Франција), "Џонсон контролс" (САД), Националната банка на Грција (Грција), Грчка компанија флаширање SA (Грција), QBE Insurance Груп Лимитед (Велика Британија), "Митал стил (Холандија), Дуферко (Швајцарија), и на Титан Групација (Грција).

Од табелата 10-2 може да се види кои држави и со колкав процент инвестирале во 2013 година во Република Македонија.

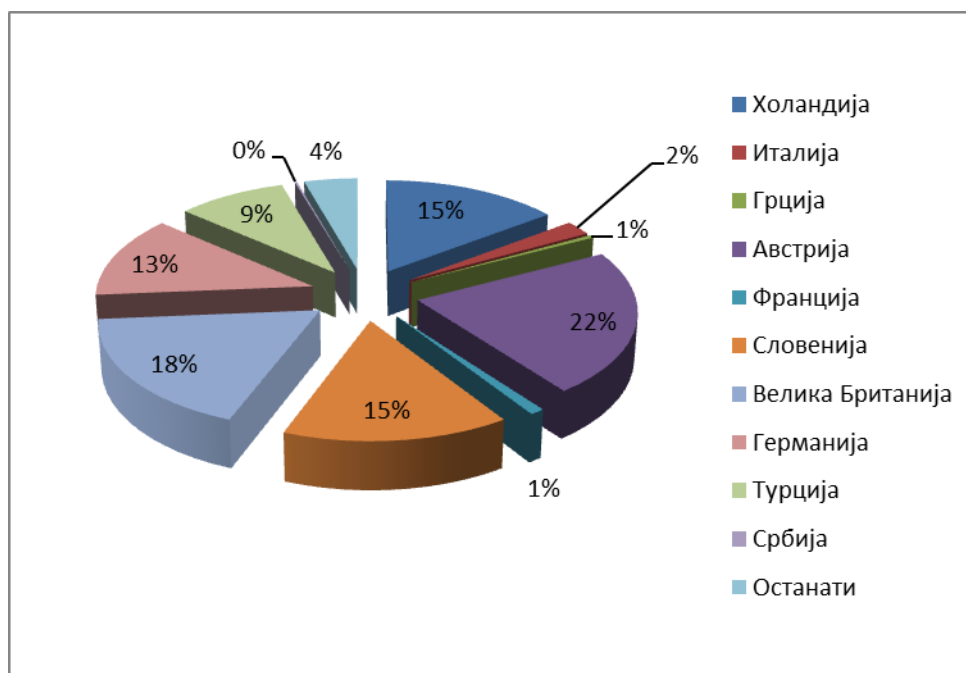
Табела 10-2 Странски директни инвестиции

Држава	% Од вкупните странски директни инвестиции акции
Холандија	14.71
Италија	2.26
Грција	0.47
Австрија	22.32
Франција	0.99
Словенија	15.06
Велика Британија	17.88

Германија	12.68
Турција	9.04
Србија	0.19
Останати	4.41

Извор: Државен завод за статистика 2014

Графикон 10-1 Процентуална распределба на СДИ

Извор: Државен завод за статистика 2014

Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2011-2013 е подготвена согласно на Програмата за работа на Владата на Република Македонија. Почнувајќи од 1995 година, во Министерството за финансии е оформена база на податоци за инвестициони проекти од јавната инфраструктура на Република Македонија, врз основа на податоци што се доставуваат од надлежните министерства и кои постојано се иновираат. При подготвувањето на Програмата се имаше предвид дека преземените активности за интензивирање на реформските процеси во земјата, а особено трансформационите процеси во јавниот сектор бараат да се пристапи кон примена на адекватна методологија во спроведувањето на планирањето на јавните инвестиции и следење на нивната реализација, за што Светската банка и Европската унија преку Програмата PHARE обезбедија соодветна техничка поддршка на Владата на Република Македонија. При подготвувањето на Програмата се имаа предвид секторските развојни политики и приоритетните инфраструктурни проекти кои се содржани во Програмата за работа на Владата на

Република Македонија за периодот 2008 - 2012 година. Со Програмата 2011-2013 придонесот на Владата во спроведувањето на стратегијата за јавни инвестиции ќе биде изразен, пред се, преку организирање, поддржување, регулирање, промовирање и поттикнување на развојните активности во доменот на јавниот сектор. Поддршката на динамизирањето на инвестициите се наметнува со својата приоритетност, поради потребата од надминување на состојбите на недоволна развиеност и незаокруженост на инфраструктурата, како и релативно техничко-технолошката застареност и ниска ефикасност на капацитетите. Развојната политика на Владата на Република Македонија за инвестирање во јавната инфраструктура на земјата на среден рок и подолгорочно се базира на динамична инвестициона активност која, се очекува, да резултира со оптимализација на користењето на постојните капацитети, реконструкција и модернизација на јавната инфраструктура во функција на обезбедување економичност и повисока ефикасност, како и поскоро довршување на започнатите економски оправдани проекти, имајќи ги предвид опциите на помали трошоци. Тежината на проблемите со кои се соочува земјата и длабочината на зафатите кои треба да се реализираат, во услови на недостаток на сопствени средства и лимитирани можности за задолжување на земјата во странство, бараат поинтензивно ангажирање на странски капитал, пред се, со директни инвестиции, заеднички вложувања, концесии, јавно приватно партнерство, донаторства, како и селективно задолжување во странство во согласност со Среднорочната стратегија за управување со јавен долг. За оваа цел е основана Агенција за странски инвестиции. Приодот кон активностите за подготовка на оваа Програма се базира на соодветна методологија за селекција на проекти и ефикасен мониторинг на реализацијата на Програмата, како и на постигнување на конзистентност на првата година на Програмата, со капиталните расходи од Буџетот на државата, за истата година. При изготвувањето на Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2011-2013, при одредувањето на приоритетните потреби се имаа предвид секторските развојни политики и приоритетните инфраструктурни проекти содржани во Програмата за работа на Владата на Р. Македонија за периодот 2008-2012 година, расположивата проектна документација и реалните можности за обезбедување на средства за капитални инвестиции од: (1) Буџетот на државата; (2) фондовите; (3) сопствени средства на инвеститорите; (4) домашни банки (5) донации; (6) странски кредити, во согласност со Среднорочната стратегија за управување со јавен долг. Во наредните години се очекува и постепено користење на средства од предпристапните фондови на Европската унија. Во Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2011-2013, се вклучени, пред се, капитални инвестициони проекти кои согласно со

искажаните приоритетни потреби на одделните министерства се од значаен придонес за развојот на секторот и имаат соодветно изготвена инвестиционо-техничка документација. За инвестиционите проекти што се во тек на реализација, е извршено ревидирање на податоците, согласно со остварените досегашни активности и претпоставените можности за натамошна реализација. Програмата за јавни инвестиции содржи 78 тековни инвестициони проекти. Вкупните трошоци за овие проекти се ценат на 2 290,09 милиони евра². Дел од средствата, во износ од 503,44 милиони евра, се реализирани до крајот на 2010 година. Реализацијата на одреден обем на инвестициони активности, со вредност од 291,98 милиони евра, се планира по 2013 година. Со тоа, во периодот 2011-2013 година се предвидува дека ќе се реализираат 1 479,49 милиони евра, односно само во 2011 година 543,79 милиони евра. Од вкупно предвидените средства со Програмата за периодот 2011-2013 година, за развој на стопанската инфраструктура ќе бидат насочени 648,26 милиони евра или 43,8%, а за развој на нестопанската инфраструктура 831,42 милиони евра, или 56,2% од вкупните средства.

Користена литература

Државен завод за статистика (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012 и 2013), *Истражување на пазарот на работна сила Април 2012 и 2013*, Скопје

Македонска банка за поддршка на развојот (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012 и 2013), *Годишен Извештај* 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012 и 2013 Скопје

Министерство за економија (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012 и 2013) Серија на законодавни документи кои се однесуваат на претпријатијата, Скопје

Министерство за финансии на Република Македонија (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012 и 2013) Скопје.

Народна Банка на Република Македонија (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012 и 2013) Скопје.

Опсерваторија за МСП во Македонија (2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008 и 2009), *Годишен Извештај* Скопје.

Донаторски кредитни линии за МСП во Македонија, *Проект за поддршка на Министерството за економија управуван од Европска агенција за реконструкција. Септември 2004*, Скопје

Централен регистар (2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 2009, 2010, 2012 и 2013), *База на податоци за домашни сметки и правни лица* 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012 и 2013 Скопје.

Европска Повелба за мали и средни претпријатија (2003, 2004, 2005, 2006, 2008 и 2009), Национален извештај 2003, 2004, 2005, 2006, 2008 и 2009 Скопје

Европска Комисија (2004), *Извештај за имплементација на Европската Повелба за мали и средни претпријатија во земјите од западен Балкан*, Брисел

Завод за платен промет (2000), *База на податоци за мали и средни претпријатија* 1999, Скопје

Закон за сметководство (Службен весник на РМ бр. 42/93, 48/93, 6/95, Уставен Суд бр. 247/95, 248/95, 271/95, 304/95, 3/96, 32/98, 39/99 и 70/01)

Закон за трговски претпријатија (Службен весник на РМ бр. 28/96 Амандмани објавени во Службен весник бр. 7/97, 21/98, 37/98, 63/98, 39/99, 81/99, 37/00, 31/01, 06/02 и 61/02)

Институт за претприемништво и раководење со мал бизнис (декември 2000), *Slovene Entrepreneurship Observatory 2000*, Марибор

Канцеларија за заштита на интелектуални права (2000), *Студија на податоци од анкетата на терен 571 претпријатие во Република Македонија во врска со активностите на проектот за формирање центар за технолошко набљудување*, Скопје.

Опсерваторија на Европските МСП бр. 2 (2002), *МСП во Европа, вклучувајќи и првичен осврт на кандидатите земји за членство во ЕУ*, Луксембург.
ОЕЦД Конференција на министерствата за мали и средни претпријатија (2004), *МСП статистика: кон посистематски статистички мерења на однесувањето на МСП*, Истанбул.

ОЕЦД - ЕБРД (септември 2003), Југоисточен европски регион - *Регионална оцена на политиката за претпријатија*, ОЕЦД, Париз.

ОЕЦД - ЕБРД (октомври 2003), Р. Македонија - *Регионална оцена на политиката за претпријатија*, ОЕЦД, Париз.

Пендев, Д. *ет ал. Малите претпријатија во развојот на стопанството на Република Македонија* (2002), Економски Институт, Астра Арт, Скопје.

Регионална агенција за развој на претпријатија, Прилеп, Истражување за МСП во регионот на Прилеп, Прилеп.

Руски истражен центар за МСП (2002), *Руски Извештај за Опсерваторијата на МСП 2001*, Москва.

СЕЕД (2002), Побарувачката на услуги за развој на бизнисот на малите и средни претпријатија во Македонија, Скопје.

Тхусс, Холгер Ј. (2003), Улогата на МСП во вкупната економија. 7-ми Форум на експерти во Македонија, Скопје.

ФИАС (2003), Административни процедури за бизнис во Македонија, Скопје.

Фондација за развој на претпријатијата во Македонија (2002), *Активности за мали и средни претпријатија во Македонија*, Скопје.

Даллаго, Б. (2003), *Важноста на малите и средни претпријатија за економиите во транзиција*, Публикација на ОН.